

ΕΣΠΑ 2007-13\Ε.Π. Ε&ΔΒΜ\Α.Π. 1-2-3
«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών, Οριζόντια Πράξη» MIS: 295450
Με την συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε. Κ. Τ.)

Υπουργείο Παιδείας, Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΤΑ

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ

Δημοτικά

Αθήνα 2011

ΕΣΠΑ 2007-13\Ε.Π. Ε&ΔΒΜ\Α.Π. 1-2-3
«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών , Οριζόντια Πράξη» MIS: 295450
Με την συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε. Κ. Τ.)

Το παρόν έργο έχει παραχθεί στο πλαίσιο υλοποίησης της Πράξης «*ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο πρόγραμμα σπουδών, στους Άξονες Προτεραιότητας 1,2,3 – Οριζόντια Πράξη*», με κωδικό MIS 295450 και ειδικότερα στο πλαίσιο του Υποέργου 1: «*Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγών για τον εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων*», με ευθύνη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Επιστημονικό Πεδίο: **Θρησκευτικά**

Διδακτικό Μαθησιακό Αντικείμενο/Τάξη/επίπεδο εκπαίδευσης:

Θρησκευτικά Γ' - ΣΤ' Δημοτικού

Πρόγραμμα
Σπουδών
στα Θρησκευτικά
Δημοτικού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>A. Πλαίσιο βασικών αρχών και προσανατολισμών στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου</i>	6
1. Συνοπτική ιστορική αναδρομή στην πορεία του μαθήματος των Θρησκευτικών	7
2. Οι νέες απαιτήσεις για τη θρησκευτική εκπαίδευση στο ευρωπαϊκό πλαίσιο του ΜτΘ	10
3. Η μετάβαση στο Νέο Σχολείο ως πλαίσιο οργάνωσης του νέου Προγράμματος Σπουδών για το ΜτΘ	13
3. α. Η γνώση ως μεταφορά και ως ανακάλυψη	13
3. β. Οι μαθητές είναι αυριανοί πολίτες ή δρώντα κοινωνικά πρόσωπα; Εκπαίδευση και ελευθερία	15
3. γ. Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας της θρησκευτικής μάθησης του 21 ^{ου} αιώνα	15
4. Η νέα πρόταση ΠΣ του ΜτΘ	16
4.α. Η σύνθεση των κατευθύνσεων ως προς τον χαρακτήρα του ΠΣ	17
4.β. Η υπογράμμιση της ανθρωποκεντρικής διάστασης	18
4.γ. Γενικοί σκοποί και προσανατολισμοί του ΜτΘ στο νέο ΠΣ	18
4.δ. Προσέγγιση της θρησκευτικής γνώσης στο νέο ΠΣ	20
4.ε. Δομή και διάρθρωση των περιεχομένων του νέου ΠΣ	22
1. ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟ – Ο κόσμος της Θρησκείας	22
2. ΓΥΜΝΑΣΙΟ – Θρησκεία και Ιστορία ως έκφραση Πολιτισμού	23
3. ΛΥΚΕΙΟ – Θρησκεία και Πολιτισμός σε διάλογο με την Κοινωνία	24
5. Διδακτικές προσεγγίσεις και μαθησιακές διαδικασίες	26
<i>B. Πρόγραμμα Σπουδών Δημοτικού</i>	27
Κύκλος Γ' και Δ' Δημοτικού	29
Γ' Δημοτικού	29
Δ' Δημοτικού	37
Κύκλος Ε' και ΣΤ' Δημοτικού	47
Ε' Δημοτικού	47
ΣΤ' Δημοτικού	54
Επιλεγμένη Βιβλιογραφία	63

Α. Πλαίσιο
βασικών αρχών και
προσανατολισμών
στα Θρησκευτικά
Δημοτικού και Γυμνασίου

1. Συνοπτική ιστορική αναδρομή στην πορεία του ΜτΘ

Το μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ) υφίσταται στα Αναλυτικά Προγράμματα (ΑΠ) Σπουδών της Ελληνικής εκπαίδευσης σχεδόν από την ίδρυση του νέου Ελληνικού κράτους. Όπως όλα τα μαθήματα αλλά και οι προσανατολισμοί και οι επιλογές της δημόσιας εκπαίδευσης, το ΜτΘ πέρασε από διάφορες φάσεις, ανάλογα με τις εποχές και τις εκάστοτε κυρίαρχες προτεραιότητες. Σχεδόν μέχρι τον Μεσοπόλεμο τα Θρησκευτικά στο Ελληνικό σχολείο απέβλεπαν στη «διάπλαση του ήθους των νέων». Στις αρχές του εικοστού αιώνα, με την ίδρυση του «Εκπαιδευτικού Ομίλου» (1910), έγινε για πρώτη φορά συζήτηση για τον υποχρεωτικό ή μη χαρακτήρα του ΜτΘ στην εκπαίδευση. Οι ζυμώσεις αυτές προκάλεσαν και τις εκπαιδευτικές αλλαγές επί Ελευθερίου Βενιζέλου, κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου, οπότε και τα ΑΠ των Θρησκευτικών αλλάζουν, προσλαμβάνοντας πλέον γνωσιακό και μορφωτικό περιεχόμενο. Τα ΑΠ των ετών 1913, 1914 και 1931 γίνονται πιο ακαδημαϊκά σε μια προσπάθεια να ξεπεραστεί ο πιετισμός και ο ηθικισμός των προηγούμενων χρόνων, ενώ παράλληλα εισάγεται για πρώτη φορά και η διδασκαλία άλλων μεγάλων θρησκευμάτων του κόσμου.

Στα μέσα της δεκαετίας του '60, τα νέα σχολικά εγχειρίδια, που συντάσσονται στο πλαίσιο της γενικότερης εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, φέρουν τη σφραγίδα μιας προσπάθειας να εκφραστεί η ορθόδοξη θεολογική παιδεία, διαφοροποιημένη από τα ηθικιστικά στοιχεία του παρελθόντος, ως μία βιβλική και λειτουργική κατήχηση της Εκκλησίας. Αλλά αυτό δεν ήταν παρά ένα διάλειμμα, αφού με τα διατάγματα του 1966 και αργότερα στην περίοδο της δικτατορίας έλαβε χώρα μια σημαντική οπισθοδρόμηση.

Στο Σύνταγμα του 1975 η διατύπωση του άρθρου 16 για ανάπτυξη «θρησκευτικής συνειδήσεως» δεν διευκρινίζεται επαρκώς. Ωστόσο, με βάση τον Νόμο 309/1976 για την εκπαίδευση το θρησκευτικό φρόνημα συμπλέκεται με το εθνικό. Τα ΑΠ του ΜτΘ που συντάχθηκαν και δημοσιεύτηκαν μέσα σε ένα χρόνο, από το 1977 έως το 1978, αναδείκνυαν ένα σαφώς κατηχητικό ρόλο για το μάθημα, όπως άλλωστε φαίνεται στη σκοποθεσία τους (Γενικός σκοπός Πρωτοβάθμιας: «η ανάπτυξη του θρησκευτικού συναισθήματος των μαθητών, η εδραίωση της πίστεως στη Χριστιανική Θρησκεία και η ενίσχυση της ενεργητικής συμμετοχής τους στη θρησκευτική ζωή του λαού μας». Γενικός σκοπός Δευτεροβάθμιας: «η φανέρωση των αληθειών του Χριστού για το Θεό, τον κόσμο και τον άνθρωπο, τη μύηση των μαθητών στις σωτήριες αλήθειες του χριστιανισμού με την ορθόδοξη πίστη και ζωή, την επίγνωση της ιστορικής διαδρομής της Εκκλησίας και της προσφοράς της στον

κόσμο, τη βίωση των αληθειών της Ορθόδοξης χριστιανικής πίστεως στις συγκεκριμένες περιστάσεις της καθημερινής ζωής του μαθητή, για να βελτιώνεται 'σοφία και ηλικία και χάριτι' και να καταντήσει εις άνθρωπον 'τέλειον, εις μέτρον ηλικίας του πληρώματος του Χριστού'»). Η οργάνωση των περιεχομένων του ΑΠ ακολουθούσε αυστηρά συστηματική και χρονολογική σειρά – τόσο στην Πρωτοβάθμια όσο και στη Δευτεροβάθμια (Παλαιά Διαθήκη, Καινή Διαθήκη, Εκκλησιαστική Ιστορία, Δογματική, Λειτουργική, Κατήχηση, Ηθική) αντλώντας τις γνώσεις από τους παραδοσιακούς ακαδημαϊκούς θεολογικούς κλάδους. Όπως είναι φυσικό, τα σχολικά εγχειρίδια του τότε Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμόρφωσης (ΚΕΜΕ) που γράφτηκαν στο διάστημα 1977-81 διαπνέονται από έντονη συντηρητική και κατηχητική διάθεση, μολονότι πρόκειται για μια περίοδο που η ορθόδοξη θεολογική σκέψη γνωρίζει μια σπάνια και πρωτόγνωρη ακμή.

Το 1985, αφού προηγήθηκαν ποικίλες θεολογικές ζυμώσεις σε συνέδρια Θεολογικών Σχολών, θεολογικών ενώσεων, καθώς και σε ανοικτές συζητήσεις στην κοινωνία, δημοσιεύονται νέα ΑΠ (ΦΕΚ 158/19.9.1985 τ. Α' και ΦΕΚ 170/7.10.1985 τ. Α'), τα οποία σημειώνουν σαφέστατη διαφοροποίηση από τα προηγούμενα. Με τη σκοποθεσία της Πρωτοβάθμιας να παραμένει ως είχε, τα νέα ΑΠ της Δευτεροβάθμιας στόχευαν στο: 1) *Να ενημερωθούν οι μαθητές για την υφή του θρησκευτικού φαινομένου, 2) Να γνωρίσουν ιδιαίτερα το Χριστιανισμό, κατεξοχήν την Ορθοδοξία και να τοποθετηθούν υπεύθυνα, 3) Να αξιοποιήσουν την προσφορά του μαθήματος για την καλλιέργεια του ήθους και της προσωπικότητάς τους, να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στο σύγχρονο κοινωνικό προβληματισμό και να βοηθηθούν να πάρουν έμπρακτη θέση.*

Σχεδόν ταυτόχρονα με τη δημοσίευση των νέων ΑΠ του ΜτΘ, δημοσιεύεται και ο Νόμος 1566/1985 (ΦΕΚ 167, τ.Α', 30.9.1985) σύμφωνα με τον οποίο ένας από τους σκοπούς της εκπαίδευσης ήταν «να ... υποβοηθεί τους μαθητές: α) να γίνονται ελεύθεροι, υπεύθυνοι, δημοκρατικοί πολίτες ... να εμπνέονται από αγάπη προς τον άνθρωπο, τη ζωή και τη φύση και να διακατέχονται από πίστη προς την πατρίδα και τα γνήσια στοιχεία της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης...». Πρόκειται για μια διατύπωση που «νομιμοποιεί», κατά κάποιο τρόπο, τον ομολογιακό και κατηχητικό χαρακτήρα του μαθήματος.

Τα περιεχόμενα των νέων ΑΠ της Δευτεροβάθμιας ακολουθούσαν στο μεν Γυμνάσιο την γραμμική έκθεση της ιστορίας της σωτηρίας (Παλαιά Διαθήκη στην Α' τάξη, Καινή Διαθήκη στη Β' τάξη και Εκκλησιαστική Ιστορία στη Γ' τάξη), ενώ στο Λύκειο, στην Α' τάξη διδάσκονται καίρια θεολογικά, λατρευτικά και πρακτικά θέματα της Εκκλησίας, στη Β' τάξη παρέχεται μια κριτική θεώρηση του Χριστιανισμού και των κυριότερων θρησκευμάτων του κόσμου και τέλος, το

αντικείμενο του μαθήματος στην Γ' τάξη, είναι η σπουδή βασικών συγχρόνων θεμάτων της χριστιανικής ηθικής. Πάνω στα νέα ΑΠ γράφτηκαν στο διάστημα 1985-1989 μια σειρά νέων εγχειριδίων. Πρόκειται για εγχειρίδια που «μπολιάστηκαν» από τη γόνιμη θεολογία του '60 και διέπονται από σύγχρονες ψυχοπαιδαγωγικές αρχές.

Στα έτη 1990-1992 συντάχθηκαν νέα ΑΠ για την Πρωτοβάθμια, τα οποία υπογραμμίζοντας την εισαγωγική αποστολή του Δημοτικού, επιχείρησαν να απομακρυνθούν από τον ιστορισμό, τη νοησιαρχία και την παράθεση στερεότυπων γνώσεων. Συνακόλουθα, στα καινοτόμα σχολικά βιβλία που γράφτηκαν η επιλογή της ύλης έγινε από όλους τους χώρους, δηλαδή από την Παλαιά Διαθήκη, την Καινή Διαθήκη, την Εκκλησιαστική Ιστορία (εκκλησιαστική παράδοση και ζωή – εκκλησιαστική τέχνη – Άγιοι – Μάρτυρες κ.ά.), την Κατήχηση και τη Λειτουργική, με σταθερή κατεύθυνση όλες οι διδακτικές ενότητες να έχουν «χριστοκεντρικό, εκκλησιοκεντρικό και παιδοκεντρικό προσανατολισμό». Τότε το μάθημα στο Δημοτικό μετονομάστηκε σε *Ορθόδοξη Χριστιανική Αγωγή*.

Το 1992 προέκυψε η ανάγκη νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων και για τη Δευτεροβάθμια, καθώς τα προηγούμενα ίσχυαν ήδη δέκα χρόνια και η χώρα βρισκόταν στα πρόθυρα της ευρωπαϊκής ένταξης. Το πρόγραμμα αυτό, που τελικά δημοσιεύτηκε το 1998, για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση εκπονήθηκε κατά τον τύπο του Curriculum. Ο γενικός σκοπός του μαθήματος παρέμενε ο ίδιος με αυτόν του 1985, αλλά για πρώτη φορά στο νέο ΑΠ, εκτός από τους σκοπούς τους μαθήματος για κάθε τάξη καθορίζονται και οι διδακτικοί στόχοι των κεφαλαίων. Στις τρεις παράλληλες στήλες που υπάρχουν στο ΑΠ περιέχονται: οι στόχοι ανά διδακτική ενότητα, τα περιεχόμενα και διδακτικές παρατηρήσεις. Η διάρθρωση των περιεχομένων ακολουθεί για το Γυμνάσιο τη λογική των προηγούμενων προγραμμάτων (Παλαιά Διαθήκη, Καινή Διαθήκη και Εκκλησιαστική Ιστορία), με ουσιαστική αλλαγή την εισαγωγή στη Β' τάξη του ίδιου του κειμένου της Καινής Διαθήκης προς επεξεργασία. Ως προς το Λύκειο, η ουσιαστική τροποποίηση αφορούσε την Α' τάξη, όπου τα θέματα της χριστιανικής πίστης παρουσιάζονται μέσα από τη χριστιανική λατρεία. Στη Β' Λυκείου διδάσκονται ουσιαστικά θέματα του Χριστιανισμού, καθώς και θρησκευτολογικά μαθήματα και στη Γ' Λυκείου γίνεται επιλογή θεμάτων από τον χώρο της χριστιανικής ηθικής. Απόρροια αυτών των νέων ΑΠ ήταν μια σειρά νέων σχολικών εγχειριδίων που κυκλοφόρησαν από το 1997 έως το 2000.

Με τον νόμο 2525/1997 και τη μεταρρύθμιση των ελληνικών εκπαιδευτικών πραγμάτων, το ΜτΘ έγινε στο Λύκειο ένα πανελλήνιο εξεταζόμενο μάθημα. Στην έντονη κινητικότητα που δημιουργήθηκε στον εκπαιδευτικό θεολογικό κόσμο

αναδείχθηκε η ανάγκη ανανέωσης του μαθήματος και επαναπροσδιορισμού των στόχων, των περιεχομένων και των πρακτικών του.

Το 2002, το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, σε ένα νέο σχεδιασμό για την υποχρεωτική εκπαίδευση, κατάρτισε και δημοσίευσε το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών (ΔΕΠΠΣ) και τα συνακόλουθα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) για την υποχρεωτική εννεαετή εκπαίδευση (ΦΕΚ τ. Β΄ αρ. 303/13–03–03). Η σκοποθεσία των νέων ΑΠ παρουσιάζεται αρκετά εκσυγχρονισμένη, αφού περιλαμβάνει την ανάδειξη της συμβολής του Χριστιανισμού στη συνοχή του σύγχρονου κόσμου και στην ποιότητα της ζωής, την ευαισθητοποίηση και έμπρακτη δέσμευση των μαθητών απέναντι στους σύγχρονους κοινωνικούς προβληματισμούς, την υπογράμμιση του υπερφυλετικού, υπερεθνικού και οικουμενικού χαρακτήρα του χριστιανικού μηνύματος, τις διαπιστώσεις γύρω από την πολυπολιτισμική, πολυφυλετική και πολυθρησκευτική δομή των συγχρόνων κοινωνιών και, τέλος, τη συνειδητοποίηση της ανάγκης για διαχριστιανική και διαθρησκευτική επικοινωνία. Το ΜτΘ απομακρύνεται από τον κατηχητικό χαρακτήρα του και είναι ένα μάθημα εγκεντρισμένο μεν στην Ορθόδοξη παράδοση όμως με σαφέστατα *γνωσιακό, μορφωτικό και παιδαγωγικό* χαρακτήρα. Η διάρθρωση των περιεχομένων του παραμένει η ίδια, με μόνη καινοτομία την εισαγωγή του ίδιου του κειμένου της Παλαιάς Διαθήκης στην Α΄ Γυμνασίου. Ως προς το άνοιγμα προς τις άλλες ομολογίες και θρησκείες, εκτός από τη διδασκαλία τους στη Β΄ τάξη του Λυκείου, εισάγονται και στις τελευταίες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου ορισμένες διδακτικές ενότητες για τον Ρωμαιοκαθολικισμό, τον Προτεσταντισμό, τον Ιουδαϊσμό και το Ισλάμ.

Τα βιβλία (Δημοτικού και Γυμνασίου) γράφτηκαν από το 2003 έως το 2006 και συνοδεύτηκαν –για πρώτη φορά– από βιβλία εκπαιδευτικού. Σε αυτά η θρησκευτική ύλη προσεγγίζεται με πνεύμα διαλόγου, ελευθερίας και καταλλαγής, χωρίς ομολογιακή εμμονή, κατηχητισμό, φανατισμό ή μισαλλοδοξία. Με άλλα λόγια, η προσπάθεια του 2003 αναδεικνύει ένα ΜτΘ που βοηθά στην κατανόηση της Παράδοσης και εκφράζει τον θρησκευτικό πολιτισμό μας με σεβασμό προς κάθε ετερότητα.

2. Οι νέες απαιτήσεις για τη θρησκευτική εκπαίδευση στο ευρωπαϊκό πλαίσιο του ΜτΘ

Από τις αρχές του 21ου αιώνα, οι διεθνείς εξελίξεις επιβεβαιώνουν ότι η θρησκευτική εκπαίδευση αναγνωρίζεται πλέον ως απαραίτητος όρος για την πολύπλευρη και ολοκληρωμένη μόρφωση των μαθητών. Στον ευρωπαϊκό διάλογο

για τη σχολική θρησκευτική εκπαίδευση, αλλά και στα επίσημα κείμενα της Ευρώπης για την εκπαίδευση, αναδεικνύεται πλέον ως κοινά αποδεκτό αίτημα το δικαίωμα όλων των παιδιών για θρησκευτική εκπαίδευση, πράγμα που λειτουργεί ως επιτακτικό κίνητρο για την καλύτερη οργάνωσή της. Κατόπιν τούτου, επιδιώκεται ένα σχολικό ΜτΘ, στο οποίο να συμμετέχουν όλα τα παιδιά χωρίς καμιά διάκριση και ανεξάρτητα από τη θρησκευτική ή μη δέσμευσή τους.

Η επίγνωση των κινδύνων που προκύπτουν από τη θρησκευτική απομόνωση αλλά και από τις ποικίλες πολιτικές ή ιδεολογικές χρήσεις της θρησκείας οδηγεί στην ανάγκη να αποτελέσουν οι θρησκευτικές αξίες πεδία διαλόγου, συνάντησης και ειρηνικής συνύπαρξης των ανθρώπων, ανεξάρτητα από τις θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις και διαφορές τους. Με τον τρόπο αυτόν οι θρησκείες μπορούν να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση των συγκρούσεων και στη δημιουργία μιας σύγχρονης πολυπολιτισμικής κοινωνίας. Παρά τις όποιες δυσκολίες και διαφορές που υπάρχουν, ο θεραπευτικός και συμφυλιωτικός ρόλος των θρησκειών παραμένει βασικός, καθώς στις περισσότερες θρησκείες υπάρχουν «πηγές» θεραπείας και συμφιλίωσης. Κατά συνέπεια, ένα ΜτΘ που εξετάζει θέματα όπως η δικαιοσύνη, η ειρήνη, η καταλλαγή, η κοινωνική συνοχή, η ανεξιθρησκία, η ευθύνη για τον κόσμο, η αναζήτηση προσωπικού νοήματος, συνάντησης και σχέσης με τον Θεό και τον άλλο, η δημιουργικότητα, η ηθική συμπεριφορά, η ευθύνη για τα κοινωνικά προβλήματα – ζητήματα δηλαδή κρίσιμα για την κοινή ζωή των ανθρώπων στην Ευρώπη – θεωρείται ότι προσφέρει σπουδαίες ευκαιρίες για να εξεταστούν ζητήματα αποκλεισμού και προκατάληψης απέναντι στη θρησκευτική διαφορετικότητα και ταυτόχρονα να εξευρεθούν και αξιοποιηθούν οι βασικές προϋποθέσεις και δυνατότητες για μια ειρηνική συνύπαρξη των ευρωπαϊών πολιτών.

Παρά την ποικιλία των ειδών ΜτΘ που υιοθετεί και εφαρμόζει η κάθε χώρα, αδιαπραγμάτευτοι παραμένουν οι δύο άξονες πάνω στους οποίους αυτό θα αναπτύσσεται: α) το πλαίσιο σταθερών ευρωπαϊκών αξιών, όπως η δημοκρατία, η κοινωνική συνοχή, η κοινωνική δικαιοσύνη και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και β) τα ξεκάθαρα εκπαιδευτικά κριτήρια και οι εκπαιδευτικοί στόχοι, όπως η *ευαισθησία*, ο *σεβασμός*, η *ανοχή*, η *ενσυναίσθηση*, η *κατανόηση*, η *στοχαστικότητα* και η *ευρύτητα των οριζόντων* του.

Αν και δεν επιδιώκονται ενιαίες και ομοιόμορφες λύσεις, αφού κάθε χώρα είναι απόλυτα ελεύθερη να επιλέγει τον χαρακτήρα και τις κατευθύνσεις της θρησκευτικής εκπαίδευσης (επιλογή που σχετίζεται στενά με την ιδιαίτερη ιστορική και πολιτισμική της συνάφεια), αναγνωρίζεται πως ένα ΜτΘ που στοχεύει αποκλειστικά και μόνο στην εξοικείωση των μαθητών σε μια μόνο ιδιαίτερη

Θρησκευτική παράδοση έχει πλέον φτάσει στα όριά του. Η σχολική θρησκευτική εκπαίδευση χρειάζεται να υπερβεί πρακτικές μονοφωνίας και αντιλήψεις αποκλειστικότητας. Βασική προϋπόθεση αυτής της υπέρβασης είναι η διευρυμένη γνώση «γύρω από τις θρησκείες» αλλά και τις όποιες κοσμοθεωρήσεις που νοηματοδοτούν τον ανθρώπινο βίο. Ταυτόχρονα, οι μαθητές και οι μαθήτριες χρειάζονται μάθηση «μέσα από τη θρησκεία», η οποία θα τους επιτρέψει να συνομιλήσουν με τη ζωντανή πραγματικότητα της θρησκείας και να κατανοήσουν κατά πόσο και με ποιο τρόπο η κάθε θρησκεία συνυφίνεται με τα προβλήματα της καθημερινής ζωής και με τις κοινωνικοπολιτισμικές αντιφάσεις και συγκρούσεις. Οι ομοιότητες που έχουν επισημανθεί στους στόχους των ευρωπαϊκών ΜτΘ εκφράζουν αυτή τη συνθετική κατεύθυνση της ΘΕ. Πιο συγκεκριμένα αναγνωρίζεται ότι το ΜτΘ χρειάζεται:

- να προσφέρει γνώση και κατανόηση για τα θρησκευτικά πιστεύω και τις θρησκευτικές εμπειρίες,

- να προσανατολίζει το ενδιαφέρον των μαθητών στην ποικιλία των θρησκευτικών δυνατοτήτων και ηθικών αντιλήψεων που ανιχνεύονται στις θρησκευτικές εμπειρίες, και

- να ενθαρρύνει τους μαθητές, ώστε να ευαισθητοποιηθούν προς τη θρησκεία και προς τις θρησκευτικές διαστάσεις της ζωής.

Επιπροσθέτως, θεωρείται πλέον βέβαιο ότι το θρησκευτικό φαινόμενο εξαιτίας της διαχρονικότητάς του επηρεάζει με τον δικό του τρόπο την τοπική και την παγκόσμια ιστορία. Μελετώντας τον σημερινό παγκόσμιο χάρτη των θρησκειών, πολλοί αναλυτές επισημαίνουν πως όχι μόνο δεν μειώνονται οι θρησκείες, αλλά αναπτύσσονται και οργανώνονται με τεράστια δύναμη. Η άποψη πως η εκλογίκευση της ζωής προϋποθέτει αυτομάτως και την περιθωριοποίηση της θρησκείας, έχει πλέον εγκαταλειφθεί. Αντιθέτως, πολλά λογοκρατικά κέντρα διανόησης, αλλά και πολιτικής, στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος ενθαρρύνουν αυτή την αναθεωρητική περίσκεψη για το θρησκευτικό φαινόμενο. Κατά συνέπεια, στο πλαίσιο της σύγχρονης ΘΕ, οι θρησκείες εξετάζονται μέσα στο πολιτισμικό τους περιβάλλον χωρίς να διαχωρίζεται η μελέτη της θρησκείας από τον πολιτισμό. Ωστόσο, υπογραμμίζεται ότι αυτή η «πολιτισμική» έμφαση δεν πρέπει να οδηγεί στον σχετικισμό και στην παραθεώρηση ζητημάτων που συνδέονται τόσο με την αλήθεια που ευαγγελίζονται οι θρησκείες όσο και με τις αντινομίες τους. Γίνεται επίσης αποδεκτό ότι υπάρχουν διαφορές γύρω από τις θρησκείες που δεν είναι προς το παρόν εύκολο να γεφυρωθούν. Αναγνωρίζοντας, ωστόσο, ότι οι θρησκείες είναι πηγή ελπίδας για σωτηρία, αιτία προσωπικής δέσμευσης και συλλογικής πορείας, επισημαίνεται ότι στη διαδικασία της διδασκαλίας τους αυτά τα στοιχεία

θα πρέπει να προβληθούν.

Εν τέλει, στη νέα θεώρηση του ΜτΘ προβάλλεται με έμφαση το αίτημα του *θρησκευτικού γραμματισμού*, ως μία καίρια διάσταση της θρησκευτικής αγωγής, που συμβάλλει στη δημιουργία πολιτών με θρησκευτική αυτοσυνειδησία και δεκτικότητα στον διάλογο με το διαφορετικό. Ο θρησκευτικός αυτός γραμματισμός βασίζεται στους κανόνες της παιδαγωγικής και επιστημονικής γνώσης και στοχεύει στην κριτική ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των μαθητών με τις γνώσεις, τις αξίες και τις στάσεις ζωής που παρέχει για τις θρησκείες και από τις θρησκείες, εφαρμόζοντας μια διερευνητική, ερμηνευτική και διαλογική μαθησιακή προσέγγιση.

Συνακόλουθα, όλες αυτές οι προϋποθέσεις-προσδοκίες από τη ΘΕ συνοψίζονται στο αίτημα διαμόρφωσης κάποιων βασικών κοινών κριτηρίων (standards) για το ΜτΘ των ευρωπαϊκών χωρών. Πιο συγκεκριμένα, αναγνωρίζεται ότι το ΜτΘ:

1. Μπορεί και πρέπει να διδάσκεται σύμφωνα με τους όρους και τα κριτήρια της γενικής εκπαίδευσης στα δημόσια σχολεία.
2. Χρειάζεται να περιλαμβάνει θεωρήσεις διαχριστιανικής και διαθρησκειακής μάθησης, διαλόγου, συνεργασίας και συλλογικότητας.
3. Η διδασκαλία του απαιτεί επαγγελματίες εκπαιδευτικούς, με ισχυρή θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση που έχουν διαμορφώσει κατανόηση του ρόλου τους και στοχαστικοκριτική στάση απέναντι στη θρησκεία.

3. Η μετάβαση στο Νέο Σχολείο ως πλαίσιο οργάνωσης του νέου Προγράμματος Σπουδών για το ΜτΘ

Η θρησκευτική εκπαίδευση κατά τη μετάβαση στο Νέο Σχολείο και στη νέα εκπαιδευτική και κοινωνική πραγματικότητα σε συνδυασμό με την ήδη υπάρχουσα μακρόχρονη διαδρομή και παράδοση, αλλά και τις νέες απαιτήσεις, οφείλει να αναμετρηθεί και να διαχειριστεί τρεις βασικές εντάσεις.

3.α. Η γνώση ως μεταφορά και ως ανακάλυψη

Μέχρι σήμερα, στην Ελλάδα, ήταν κυρίαρχη η αντίληψη για τη θρησκευτική εκπαίδευση ως μιας διδακτικής διαδικασίας «μεταφοράς» σημαντικών περιεχομένων από την ιστορία, τη διδασκαλία της Εκκλησίας και τον θρησκευτικό πολιτισμό αυτού του τόπου. Η θρησκευτική μάθηση πραγματωνόταν είτε μέσα από μια δασκαλοκεντρική διαδικασία μονόδρομης μεταφοράς της γνώσης και της συλλογικής μνήμης από τους εκπαιδευτικούς προς τους μαθητές είτε μέσα από μια

διαδικασία επίτευξης στόχων, οι οποίοι προκαθορίζονταν από ειδικούς, συνδέονταν με συγκεκριμένες συμπεριφορές των μαθητών και ελέγχονταν και αξιολογούνταν από τους εκπαιδευτικούς. Αυτές οι δύο αντιλήψεις, ως γνωστόν, σχετίζονται με δύο διαφορετικούς τύπους Προγράμματος Σπουδών (ΠΣ): στο πρώτο η αφετηρία και η έμφαση δίνεται στα γνωστικά περιεχόμενα (ΠΣ Περιεχομένων), ενώ στο δεύτερο το βάρος εστιάζεται στην επίτευξη των προκαθορισμένων στόχων (Στοχοθετικό ΠΣ ή κλειστό Curriculum). Παρά το γεγονός ότι στην πορεία το Στοχοθετικό ΠΣ αντικατέστησε το ΠΣ Περιεχομένων, εντούτοις στην πραγματικότητα επρόκειτο απλώς για ένα μετασχηματισμό του παραδοσιακού συγκεντρωτικού ΠΣ Περιεχομένων. Σε μια σύγχρονη, όμως, θεώρηση της εκπαίδευσης, η υπέρβαση αυτής της έντασης εκφράζεται με έναν νέο τύπο προγράμματος σπουδών: που είναι το *ΠΣ Διαδικασίας*.

Πρόκειται για ένα ΠΣ επικεντρωμένο στις μαθησιακές διεργασίες οι οποίες επιλέγονται κατάλληλα, ώστε να διευκολύνουν τους μαθητές να ανακαλύψουν, να δομήσουν και να αξιοποιήσουν δημιουργικά οι ίδιοι τη γνώση. Τα κριτήρια με τα οποία επιλέγονται αυτές οι μαθησιακές διεργασίες και καθορίζεται η καταλληλότητά τους είναι τα εξής:

- να αναδεικνύουν τη συνάφεια της γνώσης και των ικανοτήτων των μαθητών με τις πρακτικές εφαρμογές τους στην κοινωνία και στην καθημερινή ζωή,
- να ενοποιούν τις διαδικασίες απόκτησης γνώσης και μάθησης με τη χρήση και την εφαρμογή,
- να οργανώνονται γύρω από ζητήματα και θέματα που αναδεικνύουν όρους σχετικούς με τη ζωή των μαθητών στη σύγχρονη κοινωνία,
- να εμπλέκουν τους μαθητές σε ενεργητικές μαθησιακές διαδικασίες (διερευνητική μάθηση βασισμένη πάνω σε προβλήματα, συζήτηση και διάλογο και δράση μέσω της διάδρασης και σχέσης με την κοινωνία/κοινότητα), οι οποίες υπερβαίνουν την απλή επιφανειακή μάθηση και παράγουν μαθησιακές εμπειρίες με προσωπικό νόημα.

Τα περιεχόμενα των ΠΣ Διαδικασίας επιλέγονται με κριτήριο, όχι απλώς και μόνο τα γνωσιακά χαρακτηριστικά τους, αλλά κυρίως τον αποφασιστικό ρόλο που μπορούν να έχουν στην παραγωγή και στην ερμηνεία νοήματος από τους μαθητές.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, στη θρησκευτική μάθηση δεν αρμόζει μια αναπαραγωγική άποψη, η οποία δίνει έμφαση στον προκαθορισμό της κατευθυντήριας ιδέας, στη μηχανική μεταφορά γνώσεων και στην παραγωγή «έτοιμων» θέσεων. Αντίθετα, πιο λειτουργικό ή συμβατό με τη θρησκευτική μάθηση αποδεικνύεται ένα ΠΣ διαδικασίας, το οποίο, εμπλέκοντας τους μαθητές σε ενεργητικές μαθησιακές διεργασίες, διευκολύνει την αυτο-διαμόρφωση της

συνείδησής τους, του τρόπου, δηλαδή, με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους στον κόσμο δρώντας μέσα σε αυτόν.

3.β. Οι μαθητές είναι αυριανοί πολίτες ή δρώντα κοινωνικά πρόσωπα; Εκπαίδευση και ελευθερία

Η θρησκευτική εκπαίδευση των μαθητών δεν είναι επικεντρωμένη αποκλειστικά στη διαμόρφωση και προετοιμασία τους ως αυριανών πολιτών, αλλά πρωτευόντως στην παρούσα πορεία και δράση τους ως αυτόνομων προσώπων. Θέτοντας ως κεντρική και βασική αξία του ΠΣ –γύρω από την οποία οργανώνεται και αναπτύσσεται η εκπαιδευτική διαδικασία– «την αξία της Ελευθερίας με εμφατικά εναρμονισμένη την Προσωπική και Συλλογική της διάσταση», θα πρέπει να ορίσουμε αυτή τη διαδικασία ως μια πορεία ή ακριβέστερα ως συμπόρευση. Μια συμπόρευση που ξεκινά από τη προσχολική θρησκευτική αγωγή και συνοδεύει τον μαθητή –και τον αυριανό πολίτη– ως υπαρξιακό θεμέλιο και «συμβολικό κεφάλαιο» καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Η καλλιέργεια της ελευθερίας είναι ιδρυτική προϋπόθεση τόσο για την πολιτική όσο και για την όποια θρησκευτική τοποθέτηση και δράση. Εξίσου ιδρυτικά, άλλωστε, λειτουργεί η ελευθερία και ως προϋπόθεση μάθησης και γνώσης.

Στον βαθμό, επομένως, που η εκπαίδευση οφείλει να ανταποκρίνεται σε αυτή την αρχέγονη δίψα του ανθρώπου για γνώση, συγκρότηση νοήματος, πολιτική πράξη και ελευθερία, το νέο ΠΣ δεν μπορεί να βασίζεται στην επιβολή και στη χειραγώγηση και, ταυτόχρονα, θα πρέπει να αντιστέκεται στον πειρασμό να καλύπτει με τις παρεχόμενες πληροφορίες και γνώσεις, με τις βεβαιότητες και τις απαντήσεις του, όλες τις πιθανές ερωτήσεις, «καταργώντας» αυτή τη δίψα. Με την αναγκαία διευκρίνιση, βέβαια, ότι η ελευθερία και η δίψα γι' αυτήν δεν είναι μια παιγνιώδης και επιπόλαιη–ανέξοδη διεργασία, αλλά οφείλει να εκβάλλει πάντοτε στην ανάληψη μιας ευθύνης και στη διαμόρφωση μιας όσο το δυνατόν υπεύθυνης, διανοητικής και υπαρξιακής στάσης απέναντι στην ίδια τη ζωή με όποιες συνέπειες ή επιπτώσεις έχει αυτή η στάση.

3.γ. Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας της θρησκευτικής μάθησης του 21^{ου} αιώνα

Η διαχείριση της έντασης που δημιουργούν διαφορετικές κοινωνικές ομάδες με διαφορετικές ιδεολογίες και απόψεις για τη θέση και το χαρακτήρα του ΜτΘ στο Ελληνικό σχολείο, δεν μπορεί παρά αφετηριακά να θεμελιωθεί στον ουσιαστικά εκπαιδευτικό χαρακτήρα που υπηρετείται με το παρόν ΠΣ. Αυτό σημαίνει ότι η

Θρησκευτική εκπαίδευση καλείται να υπηρετήσει έναν «θρησκευτικό γραμματισμό», ο οποίος θα πρέπει να υπηρετεί κοινωνικά προτάγματα καθολικού χαρακτήρα, όπως είναι πρώτα και κύρια ο πολιτισμικός εγκλιματισμός του μαθητή στην ευρύτερη κοινωνική πραγματικότητα που ζει – και όχι βέβαια ο ιδεολογικός εγκλιματισμός του σε μεριστικές και απολυτοποιημένες ερμηνείες και στάσεις ζωής. Εξάλλου, η κύρια στόχευση του *πολιτισμικού εγκλιματισμού* που συνεπάγεται ο θρησκευτικός γραμματισμός, απευθύνεται όχι μόνο στους Έλληνες ή στους Ορθοδόξους μαθητές αλλά σε όλους, ανεξαρτήτως εθνικής καταγωγής ή θρησκευτικής και ομολογιακής ταυτότητας.

Η περιεκτική αυτή αντίληψη – που αποδέχεται τον δημιουργικό διάλογο με τη νεωτερικότητα, τον πλουραλισμό, την πολυπολιτισμικότητα και την ετερότητα αλλά και η θεμελίωση της χριστιανικής μαρτυρίας στη σχολική εκπαίδευση σε ένα άλλο υψηλότερο πνευματικό και θεολογικό επίπεδο, αφενός προφυλάσσουν την ίδια τη Θεολογία από εκτροπές και ακρότητες του παρελθόντος και, αφετέρου, διασφαλίζουν και αναδεικνύουν τη θετική παρουσία της και την καθοριστική συμβολή της στην εκπαίδευση των μαθητών.

4. Η νέα πρόταση ΠΣ του ΜτΘ

Η παρούσα πρόταση αφορά ένα μάθημα που διατηρεί μεν τον γνωσιακό και παιδαγωγικό χαρακτήρα που είχε ως τώρα, ανοίγεται ωστόσο στις χριστιανικές παραδόσεις της Ευρώπης και τις άλλες θρησκείες. Δίνοντας τις συντεταγμένες αυτού του μαθήματος, διαμορφώνουμε ένα ΠΣ το οποίο ξεκινά από και έχει επίκεντρο τη θρησκευτική παράδοση του τόπου, την παράδοση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας, όπως αυτή σαρκώθηκε στη ζωή και αποτυπώθηκε στα μνημεία του πολιτισμού του. Κάθε μαθητής/τρια, ανεξαρτήτως της θρησκευτικής του/της ιδιοπροσωπίας, είναι χρήσιμο να γνωρίζει τη θρησκευτική παράδοση του τόπου. Αυτός είναι ο πρώτος και βασικός κύκλος του μαθήματος. Ο δεύτερος κύκλος είναι οι μεγάλες χριστιανικές παραδόσεις που συναντώνται στην Ευρώπη και γενικότερα στον κόσμο, εκτός της Ορθοδοξίας, όπως ο Ρωμαιοκαθολικισμός και ο Προτεσταντισμός με τις κύριες και βασικές του ομολογίες. Ο τρίτος κύκλος περιλαμβάνει τα μεγάλα θρησκευόμενα και ιδίως όσα ενδιαφέρουν την ελληνική κοινωνία περισσότερο, δηλαδή τις μονοθεϊστικές παραδόσεις του Ιουδαϊσμού και του Ισλάμ, καθώς και άλλες θρησκείες που κατά τόπους ή κατά περίπτωση κρίνεται ότι παρουσιάζουν αυξημένο ενδιαφέρον. Συνεπώς, πρόκειται για ένα διευρυμένο θεολογικό μάθημα, το οποίο εξετάζει με ερευνητικό, κριτικό και διαλεκτικό τρόπο τη συνεισφορά κάθε θρησκευτικής παράδοσης στην ιστορία και τον πολιτισμό,

αποβλέποντας στον θρησκευτικό γραμματισμό, αλλά και στην ευαισθητοποίηση και στον αναστοχασμό των μαθητών απέναντι στον δικό τους θρησκευτικό προβληματισμό. Φυσικά δεν είναι δυνατόν στο Ελληνικό σχολείο να μην είναι κεντρικός ο λόγος της Ορθόδοξης θεολογίας και παράδοσης, η οποία μέσα από το ΜτΘ καλείται να προχωρήσει πιο πέρα και από τη νεωτερικότητα και να αποδεχθεί τον πλουραλισμό και την ετερότητα, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ταυτόχρονα να μην υποτιμά, να μην σχετικοποιεί, πολύ δε περισσότερο να μην εγκαταλείπει την αυτοσυνειδησία της. Στοιχεία μιας τέτοιας θεολογικής θεώρησης της πολυπολιτισμικότητας ως αλληλοσεβασμού, αποδοχής και ειρηνικής συνύπαρξης με τη θρησκευτική ή όποια άλλη ετερότητα, είναι διάσπαρτα μέσα στην Αγία Γραφή, στην πατερική κληρονομιά αλλά και σε κείμενα νεότερων και σύγχρονων χριστιανών στοχαστών. Απαιτείται σαφώς μια άλλη νοοτροπία και ένας άλλος προσανατολισμός και βέβαια, ανάλογοι χειρισμοί για την αναγνώριση και αξιοποίησή τους στη διδακτική πράξη. Άλλωστε, η Ορθόδοξη θεολογία από τη φύση της δεν προσπερνά τη θρησκευτική ετερότητα, αλλά διαλέγεται με αυτήν, χωρίς βεβαίως αυτό να σημαίνει ότι προδίδει τον εαυτό της.

4.α. Η σύνθεση των κατευθύνσεων ως προς τον χαρακτήρα του ΠΣ

Παρά το γεγονός ότι οι προσανατολισμοί των διάφορων τύπων ΠΣ διατηρούν σοβαρές μεταξύ τους διαφορές, σήμερα μπροστά στη ραγδαία αλλαγή συνθηκών και αναγκών, υποστηρίζεται η σύνθεση των κατευθύνσεων· πράγμα δύσκολο, όμως απαραίτητο. Με προϋπόθεση τη διευρυμένη θεώρηση της θρησκευτικής γνώσης, το ΠΣ του ΜτΘ φαίνεται να αποτελεί ένα πεδίο όπου υπερβαίνεται η διαζευκτική θεώρηση των προσανατολισμών και υλοποιείται η σύνθεσή τους, καθώς σχετίζεται με:

- την καλλιέργεια *αξιών* και *στάσεων* γύρω από την προσωπική ταυτότητα, την οικουμενική συνείδηση, την κοινωνία και επικοινωνία με τους εγγύς και τους μακράν «άλλους», τις πολιτισμικές αξίες, την προάσπιση της ειρήνης, το ενδιαφέρον για τα τοπικά και παγκόσμια προβλήματα, την ανάπτυξη οράματος για τη βελτίωση της ζωής τόσο της πατρίδας μας όσο και ολόκληρου του κόσμου,
- την καλλιέργεια *ικανοτήτων* και *δεξιοτήτων* όπως: η οικοδόμηση της νέας γνώσης, η συνθετική σκέψη, το κριτικό πνεύμα, η παραγωγή λόγου (επιστημονικού, επικοινωνιακού), η δημιουργικότητα, η αυτοβελτίωση, η συμμετοχικότητα με σκοπό επίλυση κοινωνικών προβλημάτων σε τοπικό, κοινοτικό και παγκόσμιο επίπεδο,

- την καλλιέργεια μιας συνειδητής διαπολιτισμικής επικοινωνίας, καθώς και του διαλόγου, της συνεργασίας και της συλλογικής πρωτοβουλίας.

4.β. Η υπογράμμιση της ανθρωποκεντρικής διάστασης

Μια σύγχρονη αντίληψη για το ΜτΘ καλείται να εστιάσει το ενδιαφέρον του μαθητή στην ανθρώπινη διάσταση των θρησκειών και της θρησκευτικής πίστης, αναδεικνύοντας, σχολιάζοντας και προσεγγίζοντας κριτικά τη θρησκεία ως διαχρονική πηγή έμπνευσης για τον πολιτισμό και άντλησης προσωπικού αλλά και συλλογικού υπαρξιακού νοήματος, ως συνεκτικού δεσμού κοινωνικών συσσωματώσεων αλλά και αφορμή κοινωνικών εντάσεων. Μ' ένα λόγο, καλείται να προσεγγίσει, να παρουσιάσει και να αναδείξει τη θρησκεία ως κινητήρια δύναμη της πορείας, των τροπών αλλά και των ανατροπών της ανθρώπινης ιστορίας, όπως και της συγκρότησης, της ανάπτυξης, της αυτοσυνειδησίας και της αυτοπραγμάτωσης κάθε ανθρώπου ξεχωριστά.

Επιπλέον, σύμφωνα με την ανάλυση και τις προτεραιότητες που θέτει το ευρύτερο πλαίσιο αλλαγής των ΠΣ, καθώς επίσης και με βάση τα ιδιαίτερα ψυχοδυναμικά χαρακτηριστικά των μαθητών, το ΜτΘ καλείται να αξιοποιήσει:

- την προώθηση της διαφοροποίησης στη διδασκαλία-μάθηση και αξιολόγηση
- την καθιέρωση και ενίσχυση της καινοτομίας και δημιουργικότητας σε όλα τα επίπεδα
  - την εγκάρσια διάχυση των ιδεών της αειφορίας (βιώσιμης ανάπτυξης) και της προστασίας του περιβάλλοντος
  - την προώθηση της ψηφιακής επικοινωνίας σε ισορροπία με τις κλασικές μορφές «προφορικότητας» και «εγγραμματοσύνης».

4.γ. Γενικοί Σκοποί και προσανατολισμοί του ΜτΘ στο νέο ΠΣ

1. Να οικοδομήσει ένα στιβαρό μορφωτικό πλαίσιο/πεδίο γνώσης και κατανόησης του Χριστιανισμού και της Ορθοδοξίας, ως πνευματικής και πολιτισμικής παράδοσης της Ελλάδας και της Ευρώπης αλλά και ως ζωντανής πηγής έμπνευσης, πίστης, ηθικής και νοηματοδότησης: για τον κόσμο και τον άνθρωπο, τη ζωή και την ιστορία.
2. Να παρέχει στους μαθητές ικανοποιητική κατάρτιση για τη φύση και τον ρόλο του θρησκευτικού φαινομένου, στο σύνολό του και στις επιμέρους εκφάνσεις του (τις θρησκείες του κόσμου), θεωρώντας τες ως ζωντανή πηγή πίστης, πολιτισμού και ηθικού τρόπου ζωής.

3. Να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις και να προσφέρει τις ευκαιρίες για να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητες και επάρκειες -αλλά και διαθέσεις και στάσεις- που χαρακτηρίζουν το θρησκευτικά εγγράμματο υποκείμενο, καλλιεργώντας παράλληλα την ηθική και κοινωνική του ευαισθησία.
4. Να προάγει τη γνωριμία, την κριτική κατανόηση, τον σεβασμό και τον διάλογο μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις, αντιλήψεις ή δεσμεύσεις πάνω σε ζητήματα πίστης και ηθικού προσανατολισμού.
5. Να συνεισφέρει στον ελεύθερο και υπεύθυνο αυτοπροσδιορισμό της προσωπικής τους ταυτότητας καθώς και στην ολόπλευρη (θρησκευτική, γνωστική, πνευματική, κοινωνική, ηθική, αισθητική και δημιουργική) ανάπτυξη των μαθητών, μέσα από την αναζήτηση του νοήματος και την υπαρξιακή αναμέτρηση με την πολυπλοκότητα του μυστηρίου της ζωής.

Οι γενικοί αυτοί σκοποί του ΜτΘ μπορούν να εξειδικευτούν στους παρακάτω επιμέρους **εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς** και επιδιώξεις/προτεραιότητες:

1. την ανάδειξη των οικουμενικών αξιών τόσο του Χριστιανισμού όσο και των άλλων θρησκειών του κόσμου,
2. τη διερεύνηση πτυχών και όψεων της τοπικής θρησκευτικής ιστορίας και παράδοσης, με στόχο τη γνώση, τη διαφύλαξη και την ανανέωση της τοπικής πολιτισμικής κληρονομιάς,
3. την κριτική κατανόηση των δογματικών, λατρευτικών, υπαρξιακών και πολιτισμικών εκφράσεων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, των άλλων μεγάλων χριστιανικών ομολογιών, καθώς και άλλων θρησκευμάτων,
4. την προσέγγιση της θρησκευτικής πίστης γενικότερα και του Χριστιανισμού ιδιαίτερα με πολλαπλά κριτήρια (πολιτισμικά, ηθικά, κοινωνικά, ιστορικά, προσωπικά, θεολογικά),
5. την αποκωδικοποίηση του θρησκευτικού υποβάθρου των πολιτισμικών παραδόσεων και την αναγνώριση των θρησκευτικών διαστάσεων του σύγχρονου πολιτισμού,
6. την κατανόηση των αξιών αλλά και των αρνητικών ή επικίνδυνων εκφράσεων των θρησκειών, που αυτές εμπεριέχουν, διατηρούν ή υποβάλλουν,
7. την κατανόηση της εποχής και των αναγκών της και τη μεθερμηνεία του θεολογικού λόγου στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες,
8. τον προβληματισμό και την ευαισθητοποίηση απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής, τα υπαρξιακά ερωτήματα και τα ηθικά διλήμματα του ανθρώπου,

9. τον σεβασμό του δικαιώματος κάθε ανθρώπου στη θρησκευτική ελευθερία, την αναζήτηση και τον θρησκευτικό αυτοπροσδιορισμό,
10. την αναγνώριση και τον σεβασμό στην ιδιαίτερη θρησκευτική και πολιτιστική προέλευση και συνάφεια κάθε μαθητή,
11. την ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης και τον σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον,
12. την ανθρωπιστική προσέγγιση της θρησκευτικής μάθησης, με την παράλληλη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία,
13. την ανάδειξη του ολιστικού και μεταμορφωτικού χαρακτήρα της θρησκευτικής εκπαίδευσης,
14. τη θεμελίωση της θρησκευτικής εκπαίδευσης σε στέρεες παιδαγωγικές θεωρήσεις και σε συνεχή ενημέρωση και διάλογο με τις σύγχρονες φιλοσοφικές αντιλήψεις περί γνώσης,
15. τη συνεισφορά του ΜτΘ στη διαμόρφωση μαθητών που αναπτύσσουν θετική στάση προς τη μάθηση, εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και ευθύνη για τον κόσμο.

4.δ. Προσέγγιση της θρησκευτικής γνώσης στο νέο ΠΣ

Πριν προχωρήσουμε στη δομή και στη διάρθρωση των περιεχομένων του νέου ΠΣ, είναι απαραίτητο να οριοθετήσουμε τις αντιλήψεις μας γύρω από την προσέγγιση του θεολογικού γνωστικού αντικειμένου. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο θεμελιώδες ενδιαφέρον που συνιστά τη θρησκευτική γνώση στο ΜτΘ μας οδηγεί σε μια **εμπειρική προσέγγιση**· αυτό δηλαδή που ενδιαφέρει τον μαθητή είναι να μπορεί να απαντά σε ερωτήσεις, να γνωρίζει κανόνες και νόμους που διέπουν το συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο. Στην περίπτωση αυτή μπορούμε να πούμε ότι ο μαθητής στέκεται «έξω» από το αντικείμενο και, ιδιαίτερα ως προς το ΜτΘ, ενδιαφέρεται να μάθει διάφορα δεδομένα γύρω από τη γλώσσα, τους συμβολικούς κώδικες, τους κανόνες και τις εφαρμογές τους σε κάθε θρησκεία.

Το δεύτερο ενδιαφέρον σχετίζεται με την εσωτερική λειτουργία της συγκεκριμένης επιστήμης, που οδηγεί σε έναν **ερμηνευτικό τύπο γνώσης**. Σε αυτή την προοπτική, ο μαθητής κατανοεί και επιχειρεί συνδέσεις ανάμεσα στα πράγματα και στα νοήματα· μ' ένα λόγο εισέρχεται «εντός» του γνωστικού αντικειμένου. Συγκεκριμένα, ως προς το ΜτΘ ο μαθητής ενδιαφέρεται να γνωρίσει τι σημαίνει και πώς συνδέεται και επηρεάζει μια συγκεκριμένη θεολογική θεώρηση ή θρησκεία την προσωπική και κοινωνική οργάνωση του βίου των πιστών της, αλλά και τη σχέση

των τελευταίων με τους πιστούς άλλων θρησκειών ή με τους θρησκευτικά αδιάφορους συνανθρώπους τους.

Στο τρίτο ενδιαφέρον για τη γνώση μπορούμε να αναγνωρίσουμε ότι, πάνω και πέρα από την τεχνική και ερμηνευτική κατανόηση, υπάρχει και ένα ενδιαφέρον του μαθητή, του κάθε μαθητή, για μια αναζήτηση αυτού που ορίζεται ως «χειραφέτηση». Οι άνθρωποι λαχταρούν να είναι ελεύθεροι, να διαμορφώνουν τις δικές τους γνώμες, να σκέφτονται και να αποφασίζουν οι ίδιοι για τον εαυτό τους. Η γνώση είναι αληθινή, όταν μας ελευθερώνει από ό,τι ονομάζεται «πρόσδεση στο παρελθόν». Χωρίς αυτό το «χειραφετικό ενδιαφέρον», οι «αλήθειες» οποιασδήποτε επιστήμης και γνώσης λειτουργούν στατικά και ενδεχομένως χρησιμοποιούνται για ποικιλότητα χειραγωγήση. Ο τρόπος γνώσης που υπηρετεί και καλλιεργεί το χειραφετικό ενδιαφέρον των μαθητών είναι ο **κριτικός** ή ο **αυτοστοχαστικός τρόπος**. Σε αυτήν την προοπτική, ο μαθητής θα επιβεβαιώσει ότι η επιστήμη τολμά, επινοεί και ελευθερώνει. Ακόμη περισσότερο, ότι η ίδια η μαθησιακή διεργασία δεν είναι μια τεχνική προμελετημένης παγίδευσης –με χειραγωγούμενο τον ίδιο τον μαθητή– αλλά μια ανοικτή διεργασία όπου η κριτική του ικανότητα είναι πραγματικά ζωντανή. Προσερχόμενος σε αυτό το ανοιχτό περιβάλλον ο μαθητής θα αναρωτηθεί για την αξία οποιασδήποτε πλευράς της θεολογικής γνώσης ή της θρησκείας που μελετά, ώστε να είναι βέβαιος ότι σχηματίζει μια πραγματικά ακριβοδίκαιη εικόνα της. Σε μια τέτοια προσέγγιση της γνώσης, οι συνηθισμένες μεθοδολογίες ή ακόμη και η ανοικτή συζήτηση είναι απλώς ανεπαρκείς. Χρειάζεται βαθιά καλλιέργεια για να καταφέρει ο μαθητής να διαμορφώσει μια πραγματικά δική του άποψη, αλλά και αντι-άποψη, να «διαβάσει» σε εύρος και βάθος το ζήτημα που τον απασχολεί, να βγει έξω στον κόσμο και να διερευνήσει εξεταστικά ανθρώπους που εμπλέκονται προσωπικά με ό,τι μελετά. Καμιά απόδειξη δεν γίνεται αποδεκτή με «ελαφριά καρδιά», τίποτε δεν θεωρείται δεδομένο, καμιά εξουσία δεν είναι υπεράνω κριτικής, συμπεριλαμβανόμενης και της αυθεντίας του εκπαιδευτικού.

Η πρότασή μας για το ΜτΘ κινούμενη στην κατεύθυνση του θρησκευτικού γραμματισμού των μαθητών, προϋποθέτει και τις τρεις παραπάνω προσεγγίσεις της θρησκευτικής γνώσης. Καθώς γίνεται προφανές, προτείνουμε ένα ΠΣ το οποίο θεμελιώνεται στη σχέση του με τον λόγο και την ερμηνεία του, στοχεύει στο να οικοδομήσει λογικά την θρησκευτική αγωγή των παιδιών και των εφήβων μέσα από την κατανόηση, την ερμηνεία και την κριτική, και δι' αυτού να συμβάλει στην προσωπική και ελεύθερη λογική συγκρότησή τους, η οποία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την εν γένει προσωπική, κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξή τους.

4.ε. Δομή και διάρθρωση των περιεχομένων του νέου ΠΣ

Η θεμελίωση και η κλιμακούμενη ανά βαθμίδα ανάπτυξη του ΜτΘ ως μια σταθερή αναφορά στην ερμηνευτική προσέγγιση/διαπραγμάτευση του θεολογικού και θρησκευτικού λόγου και των επιμέρους παραστατικών, αφηγηματικών, συμβολικών, καλλιτεχνικών, ηθικών, κοινωνικών ή άλλων εκφράσεων του, εννοείται πως δεν παραγνωρίζει ούτε υποτιμά διαστάσεις, όπως η εμπειρία, η συναισθηματική εμπλοκή, το βίωμα, η φαντασία κ.ά., ούτε βέβαια επιδιώκει τη μετατροπή του ΜτΘ σε ένα πεδίο άσκησης μιας στείρας και μονότροπης νοησιαρχίας. Αντιθέτως, σε αυτή τη νέα προοπτική του, το ΠΣ αναδεικνύοντας και αξιοποιώντας τον ερμηνευτικό λόγο ως τον συνεκτικό ιστό για τη σκέψη, τη φαντασία, το αίσθημα και την έκφραση, επιτρέπει στο ΜτΘ να υπηρετήσει τη μετάβαση του μαθητή από το ατομικό φρόνημα στον κοινό λόγο και από το γράμμα στο πνεύμα των θρησκειών, δηλαδή στο υπαρξιακό, λατρευτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό αξιακό τους αντίκρισμα – εκεί όπου μορφή (έκφραση) και περιεχόμενο (σκέψη, φαντασία, αίσθημα) συνυφαίνονται σε ένα ενιαίο και αδιάσπαστο σύνολο. Ταυτόχρονα, στην ίδια προοπτική, το ΜτΘ οδηγεί τον μαθητή σε μια κριτική κατανόηση των σημερινών προβλημάτων του ανθρώπου και των συγχρόνων κοινωνιών και του δίνει τη δυνατότητα ή τα κατάλληλα εργαλεία και τις γνώσεις για έναν πληρέστερο και γι' αυτό πιο εποικοδομητικό διάλογο με αυτά.

Με βάση την προοπτική αυτή και λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη την ηλικιακή ιδιαιτερότητα των μαθητών, προτείνουμε μια σταδιακή μετάβαση στον τρόπο προσέγγισης των θεματικών αξόνων του ΜτΘ, ως εξής:

4.ε.1. ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΟ – Ο κόσμος της Θρησκείας

Προσεγγίζεται η θρησκεία αυτή καθεαυτή· δηλαδή, πρόκειται για τη σταδιακή χαρτογράφηση και αναγνώριση των βασικών εξωτερικών χαρακτηριστικών της. Στη βαθμίδα αυτή παρέχονται αφηγηματικά στοιχεία γύρω από τα *πρόσωπα*, τα *έθιμα*, τα *σύμβολα*, τις *παραδόσεις*, την *ιστορία*, τα *μνημεία*, την *κοινωνική και πολιτιστική ζωή* των θρησκευτικών παραδόσεων. Η πορεία αυτή έχει ως αφετηρία την Ορθόδοξη θρησκευτική παράδοση του τόπου και κατόπιν ανοίγεται στον θρησκευτικό ορίζοντα ολόκληρου του κόσμου. Ειδικότερα στην Γ' και Δ' τάξη το μάθημα είναι ανάγκη να αξιοποιεί τα ενδιαφέροντα, τις προσλαμβάνουσες έννοιες, παραστάσεις και εικόνες των παιδιών, να έχει παιγνιώδη και συμμετοχικό χαρακτήρα και να αφογκράζεται τα ερωτήματα αυτής της κρίσιμης ηλικίας στην

πρώτη και καθοριστική επαφή της με τη σχολική θρησκευτική αγωγή. Το ίδιο ισχύει εν μέρει και στις δύο τελευταίες τάξεις του Δημοτικού. Η αξιοποίηση βασικών στοιχείων της προεφηβικής αυτής ηλικίας, όπως η κατανόηση του χρόνου, της ευθύνης, η σημασία των σχέσεων και των κανόνων κ.ά., διευκολύνει την ανακάλυψη και προσέγγιση *κειμένων, μνημείων, προσώπων, τόπων και γεγονότων*. Εδώ, όμως, προστίθενται κατάλληλα προσαρμοσμένα για τη βαθμίδα αυτή και ορισμένα στοιχεία και περιεχόμενα από τις θεματικές ενότητες του Γυμνασίου ως ολοκλήρωση του Δημοτικού, αλλά και ως εισαγωγή σε πιο συγκροτημένες θεματικές περιοχές που θα ακολουθήσουν στην επόμενη βαθμίδα.

4.ε.2. ΓΥΜΝΑΣΙΟ – Θρησκεία και Ιστορία ως έκφραση Πολιτισμού

Μελέτη της θρησκείας και του πολιτισμού που αυτή παρήγαγε ιστορικά μέσα από μια αμφίδρομη διαδικασία: αφενός έκφρασης, μαρτυρίας και ερμηνείας του εσωτερικού της βιώματος σε μορφές επικοινωνίας και αφετέρου, αναμέτρησης και διαλόγου με την εκάστοτε εποχή και τα συστήματα–παραδείγματα νοηματοδότησης του ανθρώπινου βίου. Έτσι, δίνεται έμφαση στη *ζωή*, στην *ιστορία*, στην *τέχνη* και στον *πολιτισμό* που σάρκωσαν ο Χριστιανισμός, ιδιαίτερα η Ορθοδοξία, και οι μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις, ενώ γίνεται και μια κριτική παρουσίασή τους μέσα από θεμελιώδεις άξονες, όπως *Θεός, κόσμος, άνθρωπος, ηθική, κοινωνία, πολιτισμός, σύγχρονη ζωή*.

Στην **Α΄ τάξη**, έχοντας ως γενικότερο πλαίσιο την προοπτική «πορείας και ανάπτυξης» του θρησκευτικού φαινομένου, στοιχεία από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη αποτελούν την αφετηρία μιας γνωριμίας με την Ορθόδοξη και ευρύτερα χριστιανική παράδοση. Ακολουθούν μικρές ενότητες για τα ιερά κείμενα του Ιουδαϊσμού (ραβινικές και ταλμουδικές παραδόσεις) και του Ισλάμ, αλλά και ορισμένων άλλων θρησκευτικών παραδόσεων.

Στην **Β΄ τάξη**, στην προοπτική των «συγκρούσεων και συνθέσεων», δίνεται έμφαση στην ιστορία και στον πολιτισμό, ανατρέποντας, όμως, με δημιουργικό και παιγνιώδη τρόπο τις αγκυλώσεις και τις δυσκολίες μιας ιστορικής και πολιτισμικής ύλης που μαθαίνεται με τους συμβατικούς σχολικούς τρόπους. Το θεματικό αυτό πεδίο προσεγγίζεται μέσα από ένα δημιουργικό εργαστήριο συμμετοχικής και αναπαραστατικής προσέγγισης του πολιτισμού που έχτισαν στην ιστορία, η Ορθοδοξία, ο Χριστιανισμός στη Δύση και οι μεγάλες θρησκευτικές παραδόσεις μέσα από την πίστη, τη λατρεία και τη ζωή τους.

Τέλος, στην **Γ΄ τάξη**, με προοπτική τη μετάβαση από το «τοπικό στο παγκόσμιο», παρουσιάζονται και διερευνώνται με κριτικό τρόπο σύγχρονα θέματα

της ύπαρξης του θρησκευτικού φαινομένου στον ευρωπαϊκό και παγκόσμιο χώρο, σπουδαία πρόσωπα, θέματα ηθικής, κρίσιμα κοινωνικά και υπαρξιακά προβλήματα, αρνητικές όψεις της σύγχρονης ζωής αλλά και προοπτικές ελπίδας και αλλαγής κ.ά. θέματα, μέσα από τους βασικούς άξονες: *Θεός, κόσμος, άνθρωπος, κοινωνία, πολιτισμός.*

4.ε.3. ΛΥΚΕΙΟ – Θρησκεία και Πολιτισμός σε διάλογο με την Κοινωνία

Με βάση τις παραπάνω προσεγγίσεις του ΠΣ στην υποχρεωτική Εκπαίδευση, βασικός άξονας του ΜτΘ στο Λύκειο θα μπορούσε να είναι η θρησκεία και ο πολιτισμός της σε σχέση με τη σημερινή εποχή και την κοινωνία της ύστερης νεωτερικότητας, καθώς και τα προβλήματα και ζητήματα που συνδέονται μαζί της. Σε μια νέα προσέγγιση, το μελλοντικό πρόγραμμα σπουδών του Λυκείου, αντί να περιλαμβάνει πολλές και διάφορες διδακτικές ενότητες και να διακρίνεται θεματικά με στεγανό και εγκυκλοπαιδικό τρόπο από τάξη σε τάξη, είναι δυνατό να ενσωματώνει με τρόπο πολυπρισματικό στοιχεία που κινούνται γύρω από ορισμένους θεμελιώδεις θεματικούς άξονες, όπως *Θεός, κόσμος, άνθρωπος, κοινωνία, ηθική, πολιτισμός, σύγχρονη ζωή.*

Πρόκειται για μια σταδιακή – και πάντως όχι αποκλειστική και μονοδιάστατη – μετάβαση από το στάδιο της κατανόησης (Νηπιαγωγείο-Δημοτικό) στην ερμηνευτική προσέγγιση (Γυμνάσιο) και από εκεί στην κριτική προσέγγιση και στη δημιουργική ανίχνευση των ορίων του διαλόγου και της σύνθεσης με τη σημερινή εποχή (Λύκειο). Λαμβάνοντας υπόψη ότι η θρησκεία και η αλήθεια της εκτείνονται σε τρία κεντρικά θεματικά πεδία (ανθρωπολογικό, κοσμολογικό, θεολογικό), διερευνώνται:

1. Πώς η θρησκεία ενεργοποιεί τα γνωστικά εργαλεία του ανθρώπου (σκέψη, φαντασία, αίσθημα, έκφραση κ.ά.) και επιδρά πάνω τους, ώστε το περιεχόμενο της αλήθειας της να αποκτήσει αφηγηματική, τελετουργική, κοινωνική, δογματική, ηθική, εμπειρική ακόμη και υλική μορφή,
2. Πώς η θρησκεία μεταφράζεται και σαρκώνεται μέσω αυτών σε πρόταση πολιτισμού που νοηματοδοτεί πολυεπίπεδα τον συλλογικό και ατομικό βίο, και
3. Ποια είναι τα όρια του διαλόγου και της ανταπόκρισης της ίδιας της θρησκείας και του πολιτισμού που παρήγαγε στα σημερινά –και συνεχώς μεταβαλλόμενα– νέα ζητούμενα, σε μια προοπτική δημιουργικής σύνθεσης του παλιού με το καινούριο, της συσσωρευμένης εμπειρίας και σοφίας του παρελθόντος με τα αιτήματα και τις ανάγκες του παρόντος.

Απαραίτητη προϋπόθεση για μια ορθή επιστημονικά εξέταση (κατανόηση, ερμηνεία και κριτική) του θρησκευτικού φαινομένου στην πολυμορφία του είναι η ιστορική προσέγγιση και τεκμηρίωση, αλλά και η ερμηνευτική και στοχαστικοκριτική πλαισίωσή του.

Με μια άλλη διατύπωση, επικεντρωμένη περισσότερο στο διδακτικό υλικό που μπορεί να περιέχει και να αξιοποιεί η εν λόγω διάρθρωση και προσέγγιση του θρησκευτικού φαινομένου σε ολόκληρο το φάσμα της εκπαίδευσης, το θέμα τίθεται ως εξής:

α. ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ-ΔΗΜΟΤΙΚΟ: Από την εικόνα και την παράσταση στον λόγο και στις αφηγήσεις του.

β. ΓΥΜΝΑΣΙΟ: Από τον λόγο και τις αφηγήσεις του στις κατά τόπους και εποχές ερμηνείες και πολιτισμικές εκφράσεις του.

γ. ΛΥΚΕΙΟ: Από τον λόγο με τις εικόνες και τις ερμηνείες του στον διάλογο με το σήμερα, με τις εικόνες, με τις αφηγήσεις και με τα ερωτήματά του.

ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ-ΔΗΜΟΤΙΚΟ		ΓΥΜΝΑΣΙΟ		ΛΥΚΕΙΟ	Ι σ τ ο ρ ί α
Ο κόσμος της Θρησκείας		Θρησκεία και Πολιτισμός		Θρησκεία, πολιτισμός και Κοινωνία	
Με βασική στόχευση κατά βαθμίδα αντίστοιχα στην:					
απόπειρα κατανόησης		ερμηνευτική προσέγγιση		κριτική – διάλογος	
Η άντληση πρωτογενούς θρησκευτικού υλικού (μνημεία και πηγές) για τη διδακτική πράξη θα γίνεται από τη:					
Λατρεία	Διδασκαλία (Βίβλος, πατερικά κείμενα, δόγματα, ιερά κείμενα Θρησκειών)	Κοινωνία		Ηθική	
η οποία πραγματεύεται ζητήματα πάνω στις τρεις μεγάλες θεματικές περιοχές της θρησκείας:					
ανθρωπολογία		κοσμολογία		θεολογία	

5. Διδακτικές προσεγγίσεις και μαθησιακές διαδικασίες στο ΜτΘ

Στο ΜτΘ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις διαδικασίες μάθησης, με βάση τις σύγχρονες γνωσιολογικές, παιδαγωγικές και διδακτικές θεωρίες, που μπορούν να υποστηρίξουν την προαγωγή του θρησκευτικού γραμματισμού των μαθητών και την προετοιμασία ελεύθερων, ενεργών και υπεύθυνων πολιτών. Βασικοί άξονες στη διδασκαλία του ΜτΘ είναι:

1. Σεβασμός στον απαραβίαστο χαρακτήρα της προσωπικής ελευθερίας κάθε ανθρώπου και στην θρησκευτική ετερότητα.
2. Κριτική προσέγγιση των θρησκευτικών διδασκαλιών και γενικότερα αξιοποίηση ενός πλαισίου κριτικής διδασκαλίας και μάθησης.
3. Ποικιλία μορφωτικών και διδακτικών στόχων, που απευθύνονται όχι μόνο στον γνωστικό αλλά και στον συναισθηματικό κόσμο του μαθητή, δίνοντας βαρύτητα στη συμμετοχικότητα και την ψυχοκινητική δράση.
4. Έμφαση στην ερευνητική και ανακαλυπτική μάθηση, που ενθαρρύνεται από την ομαδοσυνεργατική και την επικοινωνιακή-βιωματική διδασκαλία.
5. Αξιοποίηση ενός πολυθεματικού διδακτικού πακέτου με πολλαπλά διδακτικά μέσα, με παράλληλη αξιοποίηση όλων των συγχρόνων δυνατοτήτων των ΤΠΕ.
6. Δυνατότητα μερικής προσαρμογής και διαφοροποίησης της διδακτέας ύλης, μέσα από ένα κατάλογο πολλαπλών διδακτικών μέσων, ανάλογα με την ειδική θέση, την πολιτισμική ταυτότητα και τα ειδικά ενδιαφέροντα της μαθητικής κοινότητας με απώτερο στόχο την κοινωνική συνοχή του σχολικού περιβάλλοντος και κατ' επέκταση της ίδιας της κοινωνίας.
7. Ανάδειξη της θρησκευτικής ιδιαιτερότητας της τοπικής κοινότητας: της πίστης, της ιστορίας, της λειτουργικής ζωής, της τέχνης και της ζωής.
8. Ολόπλευρη αξιοποίηση της διαθεματικότητας και της διεπιστημονικότητας.
9. Ανάπτυξη στάσεων, συμπεριφορών και αξιών που έχουν πανανθρώπινη απήχηση.
10. Καλλιέργεια δημιουργικών δεξιοτήτων μέσω συνεργατικών, ερευνητικών, διαλογικών και συμμετοχικών δράσεων.
11. Πολυεπίπεδη διδασκαλία που συνδυάζει ισορροπημένα τον καθορισμό ρεαλιστικών στόχων, μαθησιακών επιδιώξεων, προσδοκώμενων επαρκειών και δεικτών για την επίτευξή τους, μέσω μιας ποικιλίας αξιολογικών προσεγγίσεων.
12. Μεταγνωστική προσέγγιση και διαδικασίες ανατροφοδότησης.

Β. Πρόγραμμα Σπουδών Δημοτικού

Πρόγραμμα Σπουδών στα Θρησκευτικά Δημοτικού

Γ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ: Ανακαλύπτουμε εικόνες, πρόσωπα και ιστορίες (56 ώρες)	Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ: Ανακαλύπτουμε εικόνες, πρόσωπα και ιστορίες (56 ώρες)	Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ: Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα (58 ώρες)	ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ: Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα (58 ώρες)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ζούμε μαζί (4 δίωρα) 2. Κυριακή: Μια σημαντική ημέρα της εβδομάδας (4 δίωρα) 3. Η χαρά της γιορτής. Τα Χριστούγεννα (4 δίωρα) 4. Τα παιδιά είναι χαρά (3 δίωρα) 5. Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός; (4 δίωρα) 6. Γιορτάζοντας το Πάσχα (4 δίωρα) 7. Ο κόσμος μας, ένα στολίδι (5 δίωρα) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Όταν οι άνθρωποι προσεύχονται (3 δίωρα) 2. Η Μητέρα του Χριστού (3 δίωρα) 3. Σπουδαία «παιδιά» (3 δίωρα) 4. Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί (5 δίωρα) 5. Ιεροί τόποι και ιερές πορείες (5 δίωρα) 6. Οι Προφήτες της Βίβλου (4 δίωρα) 7. Ιερά βιβλία (5 δίωρα) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Μαθητές και δάσκαλοι (5 δίωρα) 2. Για να ζούμε καλύτερα μαζί: Συμπόρευση με όρια και κανόνες (4 δίωρα) 3. Προχωράμε αλλάζοντας (4 δίωρα) 4. Η Εκκλησία του Χριστού (5 δίωρα) 5. Αποστολές για την «καλή είδηση» (6 δίωρα) 6. Ανακαλύπτοντας τα κείμενα της Καινής Διαθήκης (5 δίωρα) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Οι πρώτοι Χριστιανοί: Δυσκολίες και περιπέτειες (3 δίωρα) 2. Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού. Πρόσωπα και μαρτυρίες (3 δίωρα) 3. Άγιοι άνθρωποι (4 δίωρα) 4. Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του κόσμου (5 δίωρα) 5. Θρησκείες στη χώρα μας (5 δίωρα) 6. Μνημεία και τόποι λατρείας: Αποτυπώσεις της πίστης (5 δίωρα) 7. Πώς έφτασε η Αγία Γραφή έως εμάς; (4 δίωρα)

ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Γενικοί στόχοι τάξης

Οι μαθητές:

1. να γνωρίσουν και αξιολογήσουν γεγονότα σχετικά με την πρώτη Χριστιανική Εκκλησία
2. να συγκρίνουν τις διαφορετικές πραγματώσεις του Χριστιανισμού σε συγκεκριμένα πρόσωπα – ανθρωπολογικά πρότυπα
3. να αναζητήσουν τις επιρροές της θρησκείας στην καθημερινή ζωή των πιστών
4. να διερευνήσουν θεμελιώδεις και διαχρονικές αξίες ζωής που αναδείχθηκαν στην πρώτη Χριστιανική Εκκλησία
5. να ανακαλύψουν επιδράσεις του Χριστιανισμού στον ελληνικό και ευρωπαϊκό πολιτισμό
6. να μελετήσουν το ζήτημα του δεσμευτικού κύρους των ιερών κειμένων και της μεταγενέστερης χρήσης τους
7. να εντοπίσουν στοιχεία που ενώνουν τους Χριστιανούς όλου του κόσμου
8. να συνειδητοποιήσουν τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα της σύγχρονης κοινωνίας και να αναπτύξουν στάσεις σεβασμού της θρησκευτικής και πολιτιστικής ετερότητας
9. να καλλιεργήσουν περισσότερο τις ικανότητές τους για εύρεση, παρουσίαση και επεξεργασία πληροφοριών, διάλογο, συνεργασία και δημιουργική έκφραση

1. Οι πρώτοι Χριστιανοί: Δυσκολίες και περιπέτειες (3 δίωρα)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Δραστηριότητες	Εκπαιδευτικό υλικό
<p>Οι μαθητές μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> • παρουσιάζουν τα γεγονότα της ζωής της πρώτης χριστιανικής Εκκλησίας • περιγράφουν τις περιπέτειες και τις δυσκολίες προσώπων και αξιολογούν τη στάση τους • αξιολογούν τους τρόπους με τους οποίους αντιμετώπισαν τα προβλήματά τους οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες 	<p>i. Πώς έβλεπε ο κόσμος τους πρώτους Χριστιανούς: Αντιδράσεις από τον ιουδαϊκό κόσμο</p> <p>ii. Οι πρώτες χριστιανικές κοινότητες και οι δυσκολίες τους / οι διάκονοι (Πραξ 6, 1-7)</p> <p>iii. Αποστολική Σύνοδος</p> <ul style="list-style-type: none"> • Από την ΚΔ (Πραξ 15, 1-35): <ul style="list-style-type: none"> - Η διαδικασία της Συνόδου («συγκεντρώθηκαν όλοι», τα επιχειρήματα των ομιλητών, αποφασίζουν από κοινού) - Η απόφαση (όλοι οι Χριστιανοί είναι ίσοι μπροστά στον Θεό, ο Ιούδας και ο Σίλας μεταφέρουν την απόφαση στις κοινότητες) - Οι συνέπειες (ενότητα των Χριστιανών, οικουμενικότητα της Εκκλησίας) <p>iv. Οι χριστιανικές κοινότητες σε όλο τον κόσμο – οι χριστιανικές κοινότητες της Ελλάδας</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Δραματοποίηση σκηνής: Ένας Χριστιανός εξ εθνών και ένας εξ Ιουδαίων διαπληκτίζονται • Επίλυση προβλήματος: Πού οφείλονταν οι διαφορές των πρώτων Χριστιανών; • Dimensional Analysis της Αποστολικής Συνόδου • Παρουσίαση σκηνής: Μέλη μιας ελληνοχριστιανικής κοινότητας παραλαμβάνουν την επιστολή με την απόφαση της Συνόδου • Οι ελληνικές χριστιανικές κοινότητες: Βρίσκουν στο διαδίκτυο στοιχεία για τις συγκεκριμένες ελληνικές πόλεις του 1ου αι. και τα παρουσιάζουν στην τάξη. Μνημεία που υπάρχουν μέχρι σήμερα • Μελέτες περίπτωσης (Στέφανος, Ιάκωβος, Πέτρος, Ανδρέας, Παύλος) • Δουλεύοντας με τέχνη (Artful Thinking): Η εικόνα του ασπασμού των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Μελέτη περιπτώσεων τρόπων χαιρετισμού χθες και σήμερα • Μουσικό εργαστήριο με θέμα «όλοι είναι ίσοι μπροστά στον Θεό» και ζωγραφική με χρώματα που του εμπνέουν • Ασκήσεις και τόποι στο διαδίκτυο από το λογισμικό Ε΄ τάξης: <i>Αγώνας για την αλλαγή του εαυτού μας</i> • Ασκήσεις από το λογισμικό της Γ΄ Γυμνασίου (Σχολείο): <i>Απαρχές, Επέκταση και Διωγμοί, Εδραίωση και ακμή της Εκκλησίας</i> 	<p><u>Από εγχειρίδια ΟΕΔΒ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Δ΄ Δημοτικού (1993), δ.ε. 16, 19, 20, 25 - Δ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 14, 17, 18 - Ε΄ Δημοτικού (1995), δ.ε. 9, 10 - Ε΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 1.6, 2.2 - ΣΤ΄ Δημοτικού (1995), δ.ε. 45, 46 - Γ΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 15, 21, 29, 36, 39 <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Δημοτικού ΥΠΑΜΘ/ΠΙ:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό Ε΄ τάξης: Αγώνας για την αλλαγή του εαυτού μας (αλλάζουμε με τη βοήθεια του Χριστού, το παράδειγμα του Παύλου: Βιογραφία, περιοδείες, οι επιστολές του)</i> - <i>Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό Γ΄-Δ΄ τάξης: Η κοινότητα της Εκκλησίας και σύγχρονες ιεραποστολικές κοινότητες (Η κοινότητα της Εκκλησίας, Ιεραποστολή)</i> - <i>Από το πρόσθετο υλικό της ίδιας ενότητας: Οι πρώτοι χριστιανοί στη Μήλο, οι 12 Απόστολοι, ο Απόστολος Παύλος</i> <p><u>Λογισμικό «Ζώντας στην Εκκλησία»:</u></p> <p><i>Μάθε για τις περιοδείες του Απ. Παύλου</i></p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Γυμνασίου ΥΠΑΜΘ/ΠΙ:</u></p> <p><i>Ιστορία της Εκκλησίας: Απαρχές, Επέκταση και Διωγμοί, Εδραίωση και ακμή της Εκκλησίας, χάρτες (Εκκλησία, Μουσείο, Βιβλιοθήκη)</i></p>

2. Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού. Πρόσωπα και μαρτυρίες (3 δίωρα)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Δραστηριότητες	Εκπαιδευτικό υλικό
<p>Οι μαθητές μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> • παρουσιάζουν και εξηγούν τους λόγους των διωγμών κατά των Χριστιανών • περιγράφουν και αξιολογούν τη ζωή και τη δράση των προσώπων • αναγνωρίζουν τα διαφορετικά πρόσωπα / τύπους του Χριστιανισμού των πρώτων αιώνων • αξιολογούν τη σημασία της καθιέρωσης της ανεξίθρησκιας και εκφράζουν τις ιδέες τους για τη σημασία της στην εποχή μας 	<p>i. Πολύχρονοι διωγμοί:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Γιατί διώχθηκαν οι Χριστιανοί; • Ποιοι ήταν οι σκληρότεροι διωγμοί; <p>ii. «Χριστιανός εimi!», Μάρτυρες από ελεύθερη επιλογή:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Στέφανος (Πραξ 6, 8-15. 48-60), • Άγ. Ιγνάτιος Αντιοχείας • Αγάπη, Ειρήνη, Χιόνη <p>iii. Ένας Χριστιανός Ρωμαίος αυτοκράτορας:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μ. Κωνσταντίνος • «Εν τούτω νικά» • Κωνσταντίνος και Ελένη • Διάταγμα των Μεδιολάνων <p>iv. Ασκητές: Προσευχή και αγώνας (Μ. Αντώνιος, Θεοδόσιος κοινοβιάρχης, Παχώμιος, Ιερώνυμος, κ.ά.)</p> <p>v. Γιορτές μνήμης (Κωνσταντίνου και Ελένης, γιορτές μαρτύρων και ασκητών)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Επίλυση προβλήματος: Γιατί διώχθηκαν οι πρώτοι Χριστιανοί • Δημιουργία κατηγορητηρίου σε βάρος των Χριστιανών • Ασκήσεις και τόποι στο διαδίκτυο από το λογισμικό Ε΄ τάξης: Αγωνιστές και μάρτυρες • Μελέτες περίπτωσης από ιστορίες της πρώτης Εκκλησίας (βοήθεια σε λιμό) • Επεξεργασία κειμένου από την προς Διόγνητον Επιστολή • «Ανεξιθρησκία»: Συζητάμε για τη σημασία της σήμερα. Βρίσκουν στοιχεία από το Σύνταγμα και τους νόμους της Ελλάδας • Δουλεύοντας με τέχνη (Artful Thinking): Εικόνα του Μ. Κωνσταντίνου και της αγίας Ελένης (αναζήτηση λεπτομερειών, συνέντευξη από την εικόνα, στοχασμοί κ.ά.) • Συλλογή αποφθεγμάτων ασκητών • Ασκήσεις από το λογισμικό της Γ΄ Γυμνασίου (Σχολείο): <i>Απαρχές, Επέκταση και Διωγμοί, Εδραίωση και ακμή της Εκκλησίας</i> 	<p><u>Από εγχειρίδια ΟΕΔΒ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Γ΄ Δημοτικού (1992), δ.ε. 38, 49 - Γ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 33, 41 - Δ΄ Δημοτικού (1993), δ.ε. 22 - Δ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 19 - Ε΄ Δημοτικού (1995), δ.ε. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 26, 47 - Ε΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 6.1 - Γ΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 36, 39, 42, 45 <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Δημοτικού ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u> Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό Ε΄ τάξης: <i>Αγωνιστές και μάρτυρες (Άγιοι οι Φίλοι του Χριστού και των ανθρώπων, οι Άγιοι μας δείχνουν τον αληθινό τρόπο ζωής, οι Άγιοι Απόστολοι, οι Άγιοι Μάρτυρες, οι Νεομάρτυρες, παιδιά Μάρτυρες, οι Τρεις Ιεράρχες, σύγχρονοι Άγιοι, οι Ελληνορθόδοξοι και οι Άγιοι, οι Άγιοί μας)</i></p> <p><u>Λογισμικό «Ζώντας στην Εκκλησία»:</u> Άγιος Ιγνάτιος</p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Γυμνασίου ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Ιστορία της Εκκλησίας: Απαρχές, Επέκταση και Διωγμοί, Εδραίωση και ακμή της Εκκλησίας, χάρτες (Εκκλησία, Μουσείο, Βιβλιοθήκη)</i></p>

3. Άγιοι άνθρωποι (4 δίωρα)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Δραστηριότητες	Εκπαιδευτικό υλικό
<p>Οι μαθητές μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> • παρουσιάζουν τις βασικές εκφράσεις της χριστιανικής στάσης ζωής όπως αναδεικνύονται από τη Βίβλο • τις αναγνωρίζουν στη ζωή και την πράξη ιστορικών προσώπων • πληροφορούνται για αγίους ανθρώπους άλλων θρησκειών 	<p>i. «Ζω δε ουκέτι εγώ, ζει δε εν εμοί ο Χριστός», άγιοι άνδρες και γυναίκες της Χριστιανικής Εκκλησίας:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Προφήτης Ηλίας (Γ΄ Βασ 17, 1-7. 18, 16-40) • Αγ. Βερονίκη - αιμορροούσα (Μτ 9, 20-22), εκατόνταρχος (Μτ 8, 5-13) • Αββάς Πινούφριος • Νεομάρτυς Αχμέτ Κάλφας εξ Αγαρηνών (1682) • Αγία Φιλοθέη • Μαρία Σκόπτσοβα (1945) <p>ii. Λόγια της Βίβλου που έγιναν πράξη:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Πίστη (Εβρ 11, 1-3) • Αγάπη (Α Κορ 13, 4-8) • Ενότητα (Β Κορ 13, 11) • Ειρήνη (Μτ 5, 9, Γαλ 5, 22, Εφ, 2,14) • Ταπείνωση (Εφ 4, 2-3) • Ελευθερία (Γαλ 5, 1) <p>iii. Άγιοι άνθρωποι στις θρησκείες του κόσμου: Βούδας, Κομφούκιος, Μωάμεθ, Βισνού (Κρίσνα), Δαλάι Λάμα, Γκάντι και πολλά άλλα πρόσωπα, ιστορικά ή μυθικά</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Μελέτες περίπτωσης με παρουσίαση στην τάξη των αποτελεσμάτων της δουλειάς τους • Επίλυση προβλήματος: Τι σημαίνει να είναι κάποιος άγιος; • Παρουσίαση του Ύμνου της Αγάπης από δύο μαθητές στη μετάφραση και το πρωτότυπο με μουσική υπόκρουση (π.χ. μουσική του Zbigniew Preisner) • Μουσικό Εργαστήριο • Διαμόρφωση φυλλαδίου ή CD με θέμα την παρουσίαση ενός αγίου της Εκκλησίας ή μιας σπουδαιάς θρησκευτικής προσωπικότητας ή την παράλληλη παρουσίαση πολλών • Ασκήσεις και τόποι στο διαδίκτυο από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: Αλήθειες που δίδαξε ο Χριστός • Ασκήσεις από το λογισμικό της Γ΄ Γυμνασίου (Σχολείο): <i>Απαρχές, Επέκταση και Διωγμοί, Εδραίωση και ακμή της Εκκλησίας</i> 	<p><u>Από εγχειρίδια ΟΕΔΒ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Γ΄ Δημοτικού (1992), δ.ε. 37 - Γ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 33 - Ε΄ Δημοτικού (1995), δ.ε. 6, 10 - Ε΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 1.5, 2.2 - ΣΤ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 22 - Γ΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 18, 29 <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Δημοτικού ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u> Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: <i>Αλήθειες που δίδαξε ο Χριστός (Η επί του Όρους Ομιλία, Μακαρισμοί, Παραβολή για συνετό άνθρωπο που χτίζει πάνω σε στέρεα θεμέλια, βασιλεία Θεού)</i></p> <p><u>Λογισμικό «Ζώντας στην Εκκλησία»:</u> <i>Αγία Φιλοθέη, Άγιος Νικόλαος ο Πλανάς</i></p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Γυμνασίου ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Ιστορία της Εκκλησίας: Απαρχές, Επέκταση και Διωγμοί, Εδραίωση και ακμή της Εκκλησίας, χάρτες (Εκκλησία, Μουσείο, Βιβλιοθήκη)</i></p>

4. Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του κόσμου (5 δίωρα)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Δραστηριότητες	Εκπαιδευτικό υλικό
<p>Οι μαθητές μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> • αναγνωρίζουν τους Έλληνες Χριστιανούς άλλων ομολογιών • παρουσιάζουν τα κοινά χαρακτηριστικά της χριστιανικής τους πίστης • ενημερώνονται και αξιολογούν τη σύγχρονη κοινή δράση των Χριστιανών 	<p>i. Χριστιανικές παραδόσεις της χώρας μας:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ονόματα και τόποι • Ναοί και εικόνες • Λατρεία και έθιμα <p>ii. Πολλές παραδόσεις, κοινή συνείδηση:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κοινή ταυτότητα: Βάπτισμα, Ευχαριστία, Ιεροσύνη • Η κοινή δράση των Χριστιανών στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών 	<ul style="list-style-type: none"> • Ηλεκτρονική συνομιλία με συμμαθητές τους στη Σύρο, Τήνο κ.ά. • Συνέντευξη από έναν ρωμαιοκαθολικό ιερέα της περιοχής • Αναζήτηση φωτογραφιών στο διαδίκτυο, σύγκριση, ομοιότητες και διαφορές (εξωτερικό – εσωτερικό ναού άμφια, λειτουργικοί τύποι • Κατασκευή ερωτηματολογίου για συνέντευξη «Τι θα ήθελα να μάθω για σας» • Έρευνα: Οι ναοί των άλλων χριστιανικών παραδόσεων στην περιοχή • Ασκήσεις και τόποι στο διαδίκτυο από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: <i>Ετερόδοξοι και αλλόθρησκοι</i> • Ασκήσεις από το λογισμικό της Γ΄ Γυμνασίου (<i>Σχολείο</i>): <i>Νεότερα Χρόνια, ο Χριστιανικός κόσμος σήμερα</i> 	<p><u>Από εγχειρίδια ΟΕΔΒ</u> - ΣΤ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 30- 31 - Γ΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 128, 132, 141</p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Δημοτικού ΥΠΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: Ετερόδοξοι και αλλόθρησκοι (Ετερόδοξοι χριστιανοί: Ρωμαιοκαθολικοί και Προτεστάντες, Παγκόσμιος χάρτης θρησκειών)</i></p> <p><u>Λογισμικό «Ζώντας στην Εκκλησία»:</u> <i>Τα Μυστήρια της Εκκλησίας μας, Θρησκείες στο σύγχρονο κόσμο</i></p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Γυμνασίου ΥΠΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Ιστορία της Εκκλησίας: Νεότερα Χρόνια, ο Χριστιανικός κόσμος σήμερα, χάρτες (Εκκλησία, Μουσείο, Βιβλιοθήκη)</i></p>

5. Θρησκείες στη χώρα μας (5 δίωρα)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Δραστηριότητες	Εκπαιδευτικό υλικό
<p>Οι μαθητές μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> • παρουσιάζουν στοιχεία για τις άλλες θρησκευτικές κοινότητες της Ελλάδας • κρίνουν και ελέγχουν τις ιδέες τους για τις σχέσεις τους με όσους ανήκουν σε άλλη θρησκεία ή ομολογία • συνειδητοποιούν και αξιολογούν τη βιβλική θέση για τον «άλλον» • ευαισθητοποιούνται και αναπτύσσουν θετικές στάσεις απέναντι στη θρησκευτική και πολιτισμική ετερότητα 	<p>i. Ποιος είναι ο γείτονάς μου; Θρησκείες που υπάρχουν στην Ελλάδα</p> <p>ii. Ισλαμικές θρησκευτικές κοινότητες της Ελλάδας</p> <p>iii. Ιουδαϊκές θρησκευτικές κοινότητες της Ελλάδας</p> <p>iv. Θρησκευτικές κοινότητες που γιορτάζουν</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μασουλίντ (γενέθλια του Μωάμεθ) • Πουρίμ των Εβραίων • Diwali των Ινδουϊστών • Θρησκευτικές μέρες Βουδισμού • Χορός του δράκου (Κίνα) <p>v. Η λατρεία στις θρησκείες</p> <p>vi. Ποιος είναι «δικός μας» άνθρωπος;</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Από την ΠΔ και την ΚΔ:</u> <ul style="list-style-type: none"> - Ιστορία της Ρουθ (Ρουθ 1,1-4,18) - Παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη (Λκ 10, 30-35) 	<ul style="list-style-type: none"> • Building e-bridges: Με συμμαθητές μας σε άλλα μέρη της Ελλάδας • Επίσκεψη σε Συναγωγή / συνομιλία με ραβίνο • Συνέντευξη από έναν μουσουλμάνο • Οι μαθητές παραφράζουν την παραβολή του σπλαχνικού Σαμαρείτη με όρους από τη σύγχρονη ζωή (με κόμικ ή παιχνίδι ρόλου) • Παρουσίαση σκηνών από την ιστορία της Ρουθ • Δουλεύοντας με τέχνη (Artful Thinking): M. Chagall, «Καλός Σαμαρείτης» (Μουσική, τίτλοι, στοχασμοί κ.ά.) • Φτιάχνουν ένα κολλάζ-ψηφιδωτό χρησιμοποιώντας υλικό από όσο περισσότερα πράγματα μάθαμε τη φετινή χρονιά –εκτός από τον Χριστιανισμό – και για τις άλλες ομολογίες /θρησκείες (φωτογραφίες ναών, ονόματα κοινοτήτων, σύμβολα και χρώματα θρησκειών, αγάλματα, εικόνες κ.ά.)· στο κέντρο γράφουν ένα σύνθημα/τίτλο ενότητας που θα συναποφασίσουν • Διαβάζουν την ιστορία της Εσθήρ και την αποδίδουν με σκίτσα • Παρουσίαση στην τάξη: «Ο φίλος μου ο Ααρών». Συζήτηση / συμπεράσματα • Διαλέγουν αποφθέγματα από τις βιβλικές αφηγήσεις και τα χρησιμοποιούν σε ένα δικό τους κείμενο που συνθέτουν • Ασκήσεις και τόποι στο διαδίκτυο από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: <i>Ετερόδοξοι και αλλόθρησκοι</i> 	<p><u>Από εγχειρίδια ΟΕΔΒ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Γ΄ Δημοτικού (1992), δ.ε. 37 - Γ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 32 - ΣΤ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 32-33 - Β΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 63, 67 <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Δημοτικού ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό Γ΄-Δ΄ τάξης: Ο καλός Σαμαρείτης (ποιος είναι ο πλησίον, ένας περαστικός βοηθάει τον ταξιδιώτη, κάθε άνθρωπος είναι ο πλησίον)</i> - <i>Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: Ετερόδοξοι και αλλόθρησκοι (αλλόθρησκοι μη χριστιανοί: Εβραίοι και Μουσουλμάνοι, Παγκόσμιος χάρτης θρησκειών)</i> <p><u>Λογισμικό «Ζώντας στην Εκκλησία»:</u></p> <p><i>Θρησκείες στο σύγχρονο κόσμο</i></p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Λυκείου ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Το Ισλάμ</i> - <i>Όψεις της Θρησκείας</i>

6. Μνημεία και τόποι λατρείας: Αποτυπώσεις της πίστης (5 δίωρα)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Δραστηριότητες	Εκπαιδευτικό υλικό
<p>Οι μαθητές μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> • διακρίνουν την προέλευση των συγκεκριμένων μνημείων • αναγνωρίζουν το σήμα της UNESCO και το τι συνεπάγεται η προστασία του μνημείου • χρησιμοποιούν σωστούς όρους για τους ρυθμούς των ναών • διακρίνουν τα διάφορα είδη χριστιανικής τέχνης 	<p>i. Μνημεία: Μαρτυρούν την εποχή τους, αλλά εξακολουθούν να ζουν</p> <p>ii. Χριστιανικά μνημεία σε Ανατολή και Δύση</p> <ul style="list-style-type: none"> • Κατακόμβες, μαρτύρια • Κωνσταντινούπολη: Μια πόλη γεμάτη ναούς. Η Αγία Σοφία • Ναός του Αγίου Μάρκου στη Βενετία (11^{ος}) • Παναγία των Παρισίων (12^{ος} – 13^{ος}) • Τα ψηφιδωτά της Ραβέννας • Οι τοιχογραφίες της Φλωρεντίας και της Ρώμης • Βυζαντινές φορητές εικόνες • Ποίηση και Μουσική: Ρωμανός ο Μελωδός και ο Ακάθιστος Ύμνος <p>iii. Ο Ναός του Σολομώντα: Ένας ναός σύμβολο</p> <p>iv. Θρησκευτικά Μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Μελέτη περίπτωσης: Η Εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (9ος αι.) στην Επισκοπή της Ευρυτανίας που βυθίστηκε στη λίμνη προκειμένου να υδροδοτηθεί η περιοχή. Όλα όσα μετρήθηκαν, φωτογραφήθηκαν, σχεδιάστηκαν (βλ. εκπ/κό υλικό Βυζ. και Χριστ. Μουσείου) • Δημιουργία CD με τα μνημεία που επεξεργάστηκαν • Κατασκευή ενός πόστερ: Από τις κατακόμβες στην Αγία Σοφία • Οργανώνουμε μια εκδρομή σε ένα μνημείο προστατευμένο από την UNESCO • Project: Ένα στρατηγικό σχέδιο προστασίας ενός μνημείου της γειτονιάς μας • Οργάνωση επίσκεψης σε Μουσείο • Επίσκεψη και μελέτη τοπικού μνημείου • Ασκήσεις και τόποι στο διαδίκτυο από το λογισμικό Ε΄ τάξης: <i>Δημιουργώντας έναν όμορφο κόσμο</i> 	<p><u>Από εγχειρίδια ΟΕΔΒ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Δ΄ Δημοτικού (1993), δ.ε. 28, 29 - Δ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 23, 24 - Ε΄ Δημοτικού (1995), δ.ε. 30-37 - Ε΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 4-4.11 - ΣΤ΄ Δημοτικού (1995), δ.ε. 55 - ΣΤ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 36 - Γ΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 77, 82 <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό</u> <u>Δημοτικού ΥΠΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό Ε΄ τάξης: Δημιουργώντας έναν όμορφο κόσμο: α) Εικονογραφία (απαρχές της βυζαντινής εικόνας - τα πορτρέτα του Φαγιούμ, βυζαντινή περίοδος - Μακεδονική σχολή, μεταβυζαντινή περίοδος - Κρητική σχολή, είδη εικονογραφίας, δυτική θρησκευτική τέχνη, διαφορές Ορθόδοξης - Δυτικής εικονογραφίας, κέντρα ανάπτυξης - μνημεία βυζαντινής τέχνης), β) Αρχιτεκτονική (ρυθμός Βασιλικής - Άγιος Δημήτριος Θεσσαλονίκης, Βασιλικής με τρούλο - Αγία Σοφία Κων/πολης, βυζαντινός σταυροειδής με τρούλο - Οσίου Λουκά Λιβαδειάς, Δυτική αρχιτεκτονική - ρωμανικός και γοτθικός ρυθμός)</i></p> <p><u>Λογισμικό «Ζώντας στην Εκκλησία»:</u> <i>Αγία Σοφία Κων/πολης (βίντεο), Αρχιτεκτονική ναών Θεσσαλονίκης από την αρχή μέχρι σήμερα, Άγιο Όρος</i></p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό</u> <u>Γυμνασίου ΥΠΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Εργαστήρι Αγιογραφίας, Εκμάθηση Βυζαντινής Μουσικής, Αίθουσα Προβολών, Αίθουσα Εκθέσεων (Πολιτιστικό Κέντρο)</i></p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό</u> <u>Λυκείου ΥΠΔΜΘ/ΠΙ:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ο λατρευτικός πλούτος της Εκκλησίας - Όψεις της Θρησκείας

7. Πώς έφτασε η Αγία Γραφή έως εμάς; (4 δίωρα)

Προσδοκώμενα Μαθησιακά Αποτελέσματα	Βασικά θέματα	Δραστηριότητες	Εκπαιδευτικό υλικό
<p>Οι μαθητές μπορούν να:</p> <ul style="list-style-type: none"> υπολογίζουν την «ηλικία» της Βίβλου κατανοούν τον τρόπο σύνθεσής της παρουσιάζουν με παραδείγματα την κεντρική θέση της στον ευρωπαϊκό πολιτισμό 	<p>i. Η εύρεση των χειρογράφων του Κουμράν: Το συναρπαστικό ταξίδι της Βίβλου στον χρόνο</p> <p>ii. «Χίλια χρόνια και μια μέρα»:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ποιοι, πότε και γιατί έγραψαν βιβλία της Αγίας Γραφής; Η Αγία Γραφή ως Παλαιά και Καινή Διαθήκη Ο Κανόνας Η γλώσσα της Βίβλου <p>iii. Το παράδειγμα των δύο πρώτων κεφαλαίων της Γενέσεως</p> <p>iv. Η Βίβλος ως θεμελιώδες συστατικό του ευρωπαϊκού πολιτισμού</p>	<ul style="list-style-type: none"> Κατασκευή κόμικ: Η εύρεση των χειρογράφων του Κουμράν. Δραματοποίηση σκηνών Επίλυση προβλήματος: «Πότε γράφτηκε η Βίβλος;» Φτιάχνουν χρονολόγιο, ανά αιώνα με κέντρο τη γέννηση του Χριστού, όπου τοποθετούν τα βιβλία της Αγίας Γραφής, ανάλογα με την εποχή που γράφτηκαν, καθώς επίσης παράλληλες αναφορές σε σημαντικά ιστορικά γεγονότα που γνωρίζουν. Ηλεκτρονική επίσκεψη σε Μουσεία της Ευρώπης: Βρίσκουν και αποδελτιώνουν τα θέματα από τη Βίβλο. Κάνουν έναν κατάλογο με τα ονόματα των ζωγράφων, την χρονολογία του έργου και τους τίτλους τους. Ποια από αυτά γνωρίζουν; Ποια τους προκαλούν ενδιαφέρον; Βρίσκουν ταινίες με θέμα τη Βίβλο και κάνουν έναν κατάλογο (τίτλος, σκηνοθέτης, χρονολογία) Ασκήσεις και τόποι στο διαδίκτυο από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: <i>Η αλήθεια καταγράφεται</i> Ασκήσεις από το λογισμικό της Α΄ Γυμνασίου (Σχολείο): <i>Η Δημιουργία, οι Πατριάρχες, οι Βασιλείς, οι Προφήτες</i> 	<p><u>Από εγχειρίδια ΟΕΔΒ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Δ΄ Δημοτικού (1993), δ.ε. 14 - Δ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 12 - ΣΤ΄ Δημοτικού (1995), δ.ε. 9 - ΣΤ΄ Δημοτικού (2006), δ.ε. 5 - Α΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 11, 14 - Β΄ Γυμνασίου (2006), σελ. 19, 23 <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Δημοτικού ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Κείμενο και εικόνες από το λογισμικό ΣΤ΄ τάξης: Η αλήθεια καταγράφεται (η Αγία Γραφή ενώνει τον κόσμο, βιβλία Π.Δ. και Κ.Δ., χάρτες)</i></p> <p><u>Εκπαιδευτικό λογισμικό Γυμνασίου ΥΠΑΔΜΘ/ΠΙ:</u> <i>Παλαιά Διαθήκη: Η Δημιουργία, οι Πατριάρχες, οι Βασιλείς, οι Προφήτες (Εκκλησία, Μουσείο, Βιβλιοθήκη)</i></p>

Προσδοκώμενες επάρκειες των μαθητών στο τέλος του κύκλου

A. Ως προς τη γνώση και κατανόηση του κόσμου της θρησκείας

- Αφηγούνται και σχολιάζουν βιβλικές ιστορίες
- Χρησιμοποιούν βελτιωμένο λεξιλόγιο στην εργασία τους στο ΜτΘ
- Αναγνωρίζουν -σε ένα πρώτο επίπεδο- το ιστορικό πλαίσιο ανάπτυξης της πρώτης Χριστιανικής Εκκλησίας
- Προσεγγίζουν κριτικά τη ζωή των αγίων προσώπων και εντοπίζουν κοινά στοιχεία ανάμεσά τους
- Κάνουν συσχετίσεις με τη ζωή ιερών προσώπων άλλων θρησκειών
- Διατυπώνουν απορίες και ερωτήματα
- Εξετάζουν τα γεγονότα εντός της ιστορικής και κοινωνικής τους συνάφειας
- Κατανοούν τον σύνθετο χαρακτήρα των βιβλικών – ιερών κειμένων και ανακαλύπτουν το ιστορικό πλαίσιο της σύνταξής τους, καθώς και την πολλαπλή λειτουργικότητά τους (επικοινωνία, αφήγηση και μνήμη, διαμόρφωση συλλογικής ταυτότητας)

B. Ως προς την κατανόηση της πολιτιστικής εμβέλειας του θρησκευτικού φαινομένου

- Ανακαλύπτουν τις επιδράσεις της Αγίας Γραφής στη διαμόρφωση του ελληνικού και ευρωπαϊκού πολιτισμού. Αντίστοιχα, την επίδραση άλλων ιερών κειμένων στη σύσταση και διαμόρφωση διαφορετικών πολιτισμών
- Ανιχνεύουν τα ιουδαϊκά και ισλαμικά στοιχεία που έχουν ενσωματωθεί στον ελληνικό και ευρωπαϊκό πολιτισμό
- Αναγνωρίζουν αποτυπώσεις της θρησκευτικής πίστης στα μνημεία – τοπικά και παγκόσμια

Γ. Ως προς την προσωπική ανάπτυξη και καλλιέργεια αξιών και στάσεων

- Ανακαλύπτουν βιβλικές απαντήσεις γύρω από θεμελιώδη υπαρξιακά ερωτήματα
- Αρχίζουν να διαμορφώνουν την αίσθηση της προσωπικής τους αξίας και ταυτότητας (αυτοεκτίμηση)
- Αναλαμβάνουν ευθύνες ως μέλη της ομάδας της τάξης τους
- Αντιμετωπίζουν εντάσεις και προβλήματα
- Κατανοούν και καλλιεργούν την οργάνωση, τη συλλογικότητα και τη συνεργασία

Δ. Ως προς την ανάπτυξη ηθικής συνείδησης (με άξονα το σχήμα «αξίες και επιλογές»)

- Συναισθάνονται αξίες της ζωής (αγάπη, συμπόνια, ειρήνη, γενναιότητα, αλλαγή)
- Συνειδητοποιούν τη δύναμη της επιλογής
- Αναγνωρίζουν και διορθώνουν τα λάθη τους
- Κατανοούν το δικαίωμα της διαφωνίας
- Συναισθάνονται τη σημασία της ποικιλίας

Ε. Ως προς την καλλιέργεια δημοκρατικής συνείδησης και πρακτικής

- Συζητούν, συνεργάζονται και επικοινωνούν με όλους τους συμμαθητές τους ανεξάρτητα από τη θρησκευτική ή πολιτιστική προέλευσή τους (κοινωνικές δεξιότητες)
- Ανακαλύπτουν στην Αγία Γραφή απαντήσεις γύρω από θεμελιώδη ζητήματα κοινωνικής οργάνωσης και συμπεριφοράς (λ.χ. λήψη αποφάσεων, κοινοκτημοσύνη, ενδιαφέρον για τον αδύναμο)
- Ανακαλύπτουν τις επιπτώσεις των θρησκευτικών πιστεύω στη ζωή της κοινότητας – δικής τους και των άλλων
- Αναγνωρίζουν και αξιολογούν τη σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Τα εξετάζουν υπό το φως των θεολογικών κριτηρίων

ΣΤ. Ως προς τη συμμετοχή στη διδακτική διεργασία

- Εντοπίζουν πληροφορίες από διάφορες πηγές, τις αναλύουν και τις παρουσιάζουν
- Μαθαίνουν να επεξεργάζονται με ερμηνευτικά κριτήρια τα βιβλικά κείμενα
- Επεξεργάζονται διάφορες καλλιτεχνικές δημιουργίες (εικαστικές τέχνες, λογοτεχνία, μουσική) που συνδέονται με τα θέματα
- Πραγματοποιούν μικροέρευνες στο περιβάλλον τους (σχολικό, οικογενειακό) και παρουσιάζουν συμπεράσματα
- Αξιολογούν την εργασία της τάξης και την προσωπική τους πρόοδο και συμμετοχή (μεταγνώση)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ 2007-13\Ε.Π. Ε&ΔΒΜ\Α.Π. 1-2-3
«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών , Οριζόντια Πράξη» MIS: 295450
Με την συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε. Κ. Τ.)
